

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Bakalářská práce

Brno 2011

Petr Jašek

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Historie penitenciaristiky v rámci trestní politiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Vypracoval:
Petr Jašek

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Historie penitenciaristiky v rámci trestní politiky“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne

.....
podpis

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Miloslavu Jůzovi, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Obsah

ÚVOD	2
1 ZÁKLADNÍ POJMY.....	3
2 DOBA RAKOUSKO-UHERSKÉ MONARCHIE.....	6
2.1 VĚZNĚNÍ A SOUDNICTVÍ V KONTEXTU DOBY	6
2.1.1 <i>Soudnictví</i>	7
2.1.2 <i>Výkon vězeňství</i>	9
2.2 ROZSUDKY A MUČENÍ	14
2.3 VLIV DÍLA C. BECCARIA NA SOUDNICTVÍ RAKOUSKÉ MONARCHIE	23
2.4 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	33
3 OBDOBÍ PRVNÍ REPUBLIKY A PROTEKTORÁTU	36
3.1 VĚZNĚNÍ PO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE	36
3.2 OBDOBÍ PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA.....	42
3.3 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	43
4 OBDOBÍ SOCIALIZACE (1945 – 1989)	44
4.1 REŽIM	44
4.2 VÝCHOVNĚ NÁPRAVNÉ ZAŘÍZENÍ	47
4.3 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	51
5 ČESKOSLOVENSKÁ A ČESKÁ REPUBLIKA OD R.1990.....	58
5.1 PENITENCIARISTIKA V ČR.....	58
5.1.1 <i>Pedagogika ve vězeňství</i>	63
5.1.2 <i>Zavedení Evropských vězeňských pravidel</i>	69
5.2 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	71
ZÁVĚR.....	73
RESUMÉ	77
ANOTACE	78
ANNOTATION.....	78
KLÍČOVÁ SLOVA	78
KEYWORDS	78
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	79
PRÁVNÍ PŘEDPISY, ZÁKONY, VYHLÁŠKY	79
KNIHY, SYNTETICKÉ PRÁCE A MONOGRAFIE.....	80
ČASOPISECKÉ ČLÁNKY	81
INTERNET	81

Úvod

Téma své bakalářské práce jsem si vybral na základě svého zájmu o toto odvětví spravedlnosti. S penitenciální péčí jsem se poprvé blíže seznámil po nástupu do současného zaměstnání.

Vězeňství a věci, které s vězeňstvím souvisí, jsou nezbytnou součástí našeho života, ať chceme či nechceme. Setkáváme se s nimi v různých podobách a formách téměř každý den. Právě pohled do historie nám pomáhá lépe pochopit roli správy vězeňství v rámci celého systému veřejné správy na pozadí různých historických událostí.

Moje práce se zabývá vězeňstvím a trestní politikou na našem území od roku 1848 po současnost. Popisuje vývojové etapy vězeňství, ale zabývá se i úplnými počátky trestu jako takového, soudnictví a věznění.

Já jsem často slýchal od svých prarodičů, že zlodějům je potřeba useknout ruku, nebo ho dát na pranýř. Postupem doby jsem zjišťoval, co to vlastně ten pranýř je a jestli se opravdu sekaly ruce i na našem území uprostřed Evropy. Když v dnešní době člověk slyší, že je možno ještě někoho ukamenovat, zdá se mu, jako by se vracel do středověku, a říká si, ti Arabové mají jinou kulturu, to přece u nás v Čechách nemohlo nikdy existovat. Potom si ale člověk prostuduje literaturu a zjistí, že se před třemi sty lety na našem území mučilo, čtvrtilo, věšelo a lámalo v kole. Že by tady v té době byly nějaké Arabové nebo jiné kultury, které byly vytlačeny z našeho území? Omyl, byla to obvyklá praxe té doby, kdy lidé tvrdě pracovali na majetku někoho jiného, říkalo se tomu feudalismus. Poté přišly reformy státního zřízení a místo šlechtických soudů se zřídily soudy státní. Později se zjistilo se, že když pachatele trestných činů a přestupků kat neumučí, ale pouze ho omezí na svobodě, může vězeň dále pracovat a tím si vydělat na svoje věznění a tím pádem je spokojenější, protože to míň bolí. Začalo vznikat jakési moderní vězeňství, které se vyvíjí do současné doby. Nebylo to ovšem tak jednoduché, trvalo to přece jenom několik staletí a byla to v rámci českých zemí spíše sinusoida než strmé stoupání bez klopýtnutí.

Jedním z nejvýznačnějších osobností moderní penologie, na které jsem při svém pátrání minulostí narazil, byl Ital Cesare Beccaria, který napsal v 18. stol. knihu O zločinech a trestech, v níž se zabýval liberálním trestním právem a následným výkonným procesem. Měl názor, že funkcí zákona je sloužit potřebám společnosti,

nikoliv vynucovat morálku násilím, velmi důležitá je prevence. Hlásal také, že trestní zákon musí vymezovat jak trestný čin, tak trest, přičemž tvrdost trestu musí být omezená a úměrná činu. Odmítal trest smrti a stal se zakladatelem moderní penologie. Dalo by se říci, že na jeho dílo postupně navazují veškeré justice celého světa, ale tak to asi nebylo. Beccaria byl osvícenec, kterému se nelíbilo, jak to v tehdejší justici probíhá, a proto napsal svoje dílo, kde uvedl svoje názory, a já si troufám říci, že na tu dobu byly nejen odvážné, ale s odstupem času i správné.

Další osoby, které se podílely na osvětě vězeňství, nechci jmenovat, bylo jich mnoho, nerad bych na někoho zapomenul a každý si určitě najde svoje oblíbenec. Cesare Beccaria zřejmě nebyl prvním, kdo se ozval, ale jeho kniha O zločinech a trestech byla jistě jedna z prvních, která zanechala takový odkaz.

V rámci této práce se chci zaměřit na shrnutí penitenciaristiky právě této doby, tedy od nástupu vlády Marie Terezie na trůn do současné doby.

Ještě něco málo o trestu jako takovém. Lidská společnost vyvinula ke své vlastní ochraně před zločinným chováním některých svých členů systém obranných organismů. V moderní společnosti je tento systém modifikován do podoby trestního řádu a trestního zákoníku. Vznik trestu vznikl současně s uchopením moci. O vině i trestu rozhodoval ten, kdo měl moc nejvyšší moc. Se vznikem státu a jeho správy vzniká i trestní právo jako takové, ve kterém je definován zločin a trest. Funkce trestu se vyvinula od odplaty k nápravě. Odplata je zaměřena do minulosti a vztahuje se k minulému činu, tedy k tomu, který se již stal. Oproti tomu náprava je orientována do budoucnosti pachatelů i společnosti.

Ve své práci jsem si stanovil za cíl rozebrat a vystihnout důležité aspekty a zmapovat historii penitenciaristiky v rámci trestní politiky za posledních cca. 160 let...

1 Základní pojmy

Moderním, humánním, vědeckým zdůvodněním trestu jako obrany společnosti je potřeba této společnosti uzpůsobit, resocializovat, reedukovat zločince tak, aby byl schopen se vyvarovat recidivy, dosáhnout u něho změny chování z asociálního na společenské, přijatelné a žádoucí.¹

Pár pojmů:

Penitenciární pedagogika – je aplikovaná pedagogická věda, která se zabývá zkoumáním, výchovou a vzděláváním osob odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody všech kategorií (věkových, dle pohlaví, charakteru trestné činnosti, délky trestu atd.). Jejím předmětem zkoumání je výchovná funkce VTOS, zákonitosti procesu penitenciárního působení na všechny kategorie odsouzených ve VTOS. Obecným cílem penitenciární pedagogiky je výchova člověka v souladu se zásadami obecné pedagogiky, která je však omezena zejména délkou trestu odnětí svobody a needukativním prostředím, v němž se vězeň nachází. Proto nelze obecné cíle pedagogiky v plném rozsahu v podmínkách věznice realizovat.

Trestný čin je jen takové jednání, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně a které je nebezpečné pro společnost. Musejí tedy být najednou splněny dvě podmínky. První podmínka je formální a říká, že jen takové jednání, které je zákonem označeno za trestný čin, může být trestným činem. Jestliže tedy nějaké jednání není v trestním zákoně popsáno, nemůže být trestným činem, byť by bylo jakkoliv nebezpečné a nemorální. Jedná se o jeden ze základních principů právního státu, že není trestného činu bez zákona (nullum crimen sine lege).

Trest - Trest je újmou za porušení určitých pravidel, a to pravidel společenských, morálních, právních či jiných. Institut trestu se vyvíjel současně s vývojem společnosti a kultur až do dnešní podoby trestu ve smyslu trestněprávním. Trestem ve smyslu trestněprávním je sankce za porušení trestněprávních norem. Jedním z trestů, který lze za porušení norem trestního práva dle trestního zákoníku uložit, je trest odnětí svobody. Trest odnětí svobody omezuje svobodu a pohyb odsouzeného, je tedy velice závažným zásahem do základních lidských práv. Je vykonáván ve věznicích. Bývá nazýván

---

¹ Mezník, Jiří - Kalvodová, Věra. *Základy penologie*. Vyd. 1. Brno : Masarykova univerzita, 1995. s. 7

trestem univerzálním, neboť je možné jej uložit za jakýkoliv trestný čin uvedený ve zvláštní části trestního zákoníku²

Účel trestu - Hlavní cíle trestu, tedy jeho účel, jsou obsaženy v ustanovení § 23 odst. 1) trestního zákona, který stanovuje: "Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovávat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působil výchovně i na ostatní členy společnosti."

Penologie - (z lat. poēna – trest a z řec. logos – nauka) je odborná nauka, která se zaměřuje na ukládání a výkon soudních trestů včetně vězení z hlediska jejich účinnosti na snižování kriminality a recidivy.³

Prizonizace - je to působení prostředí a vztahů na jedince, který se ocitl většinou jako nováček za mřížemi.⁴

Věznění - tento pojem je odvozen od slova „vězeti“, což znamená zůstatí nebo zdržovati se na určitém místě, v určitém čase a prostředí, zpravidla proti své vůli nebo vlastnímu zájmu.

Věznitel - je subjekt věznění. Může to být jednotlivec nebo skupina disponující příslušnými technickými prostředky a fyzickou převahou. Jedná buď z vlastní vůle, nebo na základě pravomoci ve veřejném zájmu, který je určen právním řádem. Pokud věznitel jedná ve vlastním soukromém zájmu, stává se pachatelem trestného činu únosu nebo trestného činu zbavení osobní svobody. Subjektem věznění jednajícího ve veřejném zájmu je policie a vězeňská služba, jejichž příslušníci se mohou stát pachateli trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele (§ 158 tr.z.), pokud vykonávají svoji pravomoc způsobem odporujícím zákonu, překročí svou pravomoc nebo nesplní povinnost vyplývající z jejich pravomoci, nebo též trestného činu mučení (§ 259 tr.z.), pokud při výkonu své pravomoci působí vězněné osobě tělesné nebo duševní utrpení.

Vězněný - je objekt věznění. Je to zadržovaný jednotlivec nebo skupina, jednak v soukromém, jednak ve veřejném zájmu. Pokud jde o soukromé věznění, jde o trestný čin, pokud se jedná o zadržování ve veřejném zájmu v pravomoci policie je objektem věznění zadržená osoba, která je podezřelá ze spáchání trestného činu nebo zajištěná osoba za účelem provedení služebních úkonů. Vězněný, který je zadržován ve veřejném zájmu v pravomoci vězeňské služby, je obviněná osoba v trestním přípravném řízení,

---

² Zákon č. 40/2009 Sb, trestní zákoník

³ PETRÁČKOVÁ, KRAUS J. a kol. *Akademický slovník cizích slov*. str. 579, Praha 2000

⁴ <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/prizonizace> [cit. 2010-03-05]

obžalovaná osoba v řízení před soudem a odsouzená osoba po nabytí právní moci rozsudku soudu.

Vězeňství - je pojem, který vyjadřuje institucionalizovanou činnost státu v rámci platného trestního práva, která je zaměřena na zadržování pachatelů trestné činnosti za účelem trestního řízení (výkon vazby), jejich dočasnou izolaci od společnosti spojenou s nápravou (výkon trestu odnětí svobody) nebo na jejich trvalou izolaci od společnosti (výkon doživotního trestu odnětí svobody).

Vězeňský systém - je uspořádaný celek, zahrnující obecné a zvláštní podmínky věznění ve veřejném zájmu, které jsou upraveny zákonem a prováděcími právními předpisy. Obecné podmínky věznění se týkají základních požadavků na ubytování, hygienu, ošacení, stravování, zdravotní péči, vycházky a tělesné cvičení, kontakt s vnějším světem, náboženský život, užívání osobních věcí, pracovní i mimopracovní činnosti. Zvláštní podmínky vězení se týkají klasifikace (třídění vězňů) a diferenciací, a to se zřetelem k účelu věznění (výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody), pohlaví, věku, ke stupni jejich kriminálního narušení, možnosti nápravy (typy: prosociální, asociální, pseudosociální, antisociální) a vytvoření podmínek k léčebně výchovnému zacházení (protialkoholní, protidrogová a sexuologická léčba).⁵

---

⁵ Kabinet dokumentace a historie VS ČR. *Historická penologie*. str 1, 2, Praha 2006

2 Doba Rakousko-Uherské monarchie

2.1 Věznění a soudnictví v kontextu doby

Původním cílem trestu byla odplata a sociální msta. Podle této koncepce by se měl trest co nejvíce podobat povaze provinění, tedy staré známé: „oko za oko, zub za zub.“ Odplata a msta v současné době vzbuzuje etické dilema a rozpor v hodnotách. V moderní společnosti je považováno za již překonané nutit pachatele, aby trpěli kvůli samotnému utrpení.

Chápání trestu jako kategorického imperativu a absolutní spravedlnosti, současně se zpochybňováním efektivnosti nápravy trestaného vyústí v současné penologii v názor, že trest je z hlediska ochrany společnosti sice nezbytný, ale v podstatě neúčinný. V současné době je tento směr názorů všeobecně přijmán. Tento názor ale odporuje vrozenému smyslu pro spravedlnost, který se zakládá na představě, že dobro má být odměňováno a zlo trestáno. Společenské svědomí je však pouze subjektivní názor veřejnosti a nemůže být měřítkem pro určení, které jednání je trestné a zasluhuje potrestání. Na druhé straně stav společenské morálky ovlivňuje postoj veřejnosti k trestným činům a trestu.

Jednání směřující ke spáchání trestného činu je stejně jako veškeré lidské chování určováno endogenními a exogenními činiteli. Moderní společnost jako celek má v současné době v podstatě tři možnosti k obraně před zločinem, a to:

1. vyloučení a izolaci
2. odstranění a prevence
3. nápravu a resocializaci

Vyloučením pachatele ze společnosti se tato brání před dalším trestným činem. Vychází se z předpokladu, že ten, kdo se dopustí jednou zločinu, dopustí se jej znovu. Absolutní vyloučení v pravém smyslu slova je možné pouze popravou, doživotní internací, či deportací. V současné době se již deportace neprovádí, a to jednak z ekonomických důvodů a jednak pro nehumánnost.

Preventivní funkce trestu spočívá v exemplárním potrestáním pachatele, aby byli od spáchání trestného činu odvráceni ti, kteří mají sklony ke spáchání trestného činu nebo by chtěli napodobovat dřívější konkrétní pachatele. V současné době se začíná

prosazovat názor, že funkce trestu nespočívá v jeho tvrdosti, ale jeho neodvratitelnosti. Zajímavé je, že největší preventivní účinek trestu byl zjištěn u střední a vyšší vrstvy obyvatel - tzv: „kriminalita bílých límečků“. Pro tyto lidi je strach ze zatčení a vyšetřování, ostudy pro ně i celé jejich rodiny účinným preventivním faktorem.

2.1.1 Soudnictví

Ve vývoji soudnictví začala nová etapa nástupem absolutismu po vydání Obnoveného zřízení zemského. Především v 17. a 18. století nastal rychlý přechod k byrokratickému soudnictví. Panovník musel nahradit feudální soudce, kteří právo volně nalézali, soudci - úředníky, kteří rozhodovali podle trestního zákoníku a předpisů daných panovníkem. Všeobecně byly zavedeny opravné prostředky a nejdříve dvojinstanční a posléze s některými výjimkami trojinstanční řízení. Vzhledem k tomu, že se změnil systém zaměstnávání soudců, dovozovala tato změna, aby soudy fungovaly jako státní úřady pracující nepřetržitě. Dále bylo zvláště u soudů vyšších instancí ústní jednání důsledně nahrazeno písemným řízením.

V této době také začaly ubývat na kvalitě hrdelní soudy, čemuž měl zabránit dozor, který prováděli krajsí hejtmani nad veškerou trestní agendou. Ti kontrolovali jako dohlédací orgány vězení hrdelních soudů a stav osob v nich. V roce 1732 bylo postavení krajských hejtmanů rozšířeno tak, že v jejich pravomoci bylo hrdelní soud nezachovávací předpisy o hrdelním soudnictví zbavit práva vykonávat hrdelní jurisdikci. Tato opatření se však minula účinkem, proto se začaly množit hlasy, aby sice hustá, ale špatně fungující a nespolehlivá síť soudů byla zredukována. Až na návrh královského tribunálu byla uskutečněna první redukce hrdelních soudů. Císařovna Marie Terezie zasáhla do hrdelního soudnictví v roce 1754, kdy se uskutečnila druhá redukce hrdelních soudů. Hrdelní pravomoc poté zůstala na Moravě pouze královským městům a šestadvaceti městům poddanským. V Čechách došlo k této redukci hrdelních soudů vinou pasivity krajských hejtmanů až na třetí pokus a od 1. ledna 1766 zde směly vykonávat hrdelní jurisdikci jen soudy čtyř pražských měst, městský soud v Chebu, soud pražské univerzity a dále čtyřadvaceti měst. Zároveň byl vytvořen tzv. kriminální fond spravovaný apelačním soudem, do kterého přispívala všechna města, kterým byl výkon hrdelní pravomoci zastaven, a plynuly sem i jiné příjmy, zejména z pokut.

Marie Terezie zasáhla do soudnictví zřízením Nejvyššího soudního úřadu ve Vídni v roce 1749, jenž bývá nazýván i Nejvyšším soudním dvorem. Pro tereziánské období je rovněž příznačný počátek oddělování soudnictví od veřejné správy.⁶

V roce 1753 byl v Brně zřízen královský tribunál jako apelační soud, tím pádem byly na území české země dva apelační soudy, kromě Brna ještě v Praze.

Novou soudní organizaci však zavedl s účinností od 1. června 1783 až císař Josef II.⁷ Tehdy vytvořený systém spočíval na myšlence oddělení soudnictví od správy, tedy císař pokračoval v tom, co započala jeho matka, která zajistila jeho oddělení na nejvyšší úrovni a částečně na úrovni zemské. Za Josefa II. ovšem došlo i k částečnému oddělení civilního a trestního soudnictví kodifikací trestního a civilního řízení.

Realizací Josefínských reforem se uskutečnily regulace soudů a všechny soudy byly již buď zeměpanské, nebo se alespoň řídily jednotlivými hmotněprávními procesními a manipulačními zásadami. Byly mezi sebou spjaty vzájemným instančním postupem, který měl vyloučit dřívější libovůli nižších soudů. K výkonu soudní pravomoci se vyžadovalo předepsané právnické vzdělání, které bylo odstupňováno podle druhu a významu soudu. Z hlediska okruhu soudní pravomoci byly civilní soudy první stolice již přesně rozlišované na všeobecné, privilegované a zvláštní.

Jako všeobecné soudy působily tzv. místní soudy, mezi které byly řazeny magistráty měst a městeček, jejichž součástí byl vlastní soudní tribunál a justiční úřady pozemkových vrchností. Tyto soudy vykonávaly v příkázaném obvodu veškerou civilní spornou pravomoc nad všemi osobami a nemovitostmi, které se v tomto obvodu nacházely a nebyly výslovně přikázány do okruhu některého jiného soudu. Magistráty vykonávaly zásadně úplnou spornou pravomoc místních soudů, a byly soudy organizovanými na kolegiálním principu.⁸

Justiční úřady pozemkové vrchnosti byly místní soudy neorganizované, tedy samosoudy. O svou pravomoc se dělily s hospodářskými úřady. Podmínkou provozování justice zde bylo ustanovení soudních úředníků vzatých do přísahy, především zkušeného justiciáře neboli místního soudce, dále pak aktuára a soudního sluhu. Roku 1788 bylo nařízeno, aby v každém kraji byly určeny tři vhodně položené magistráty, vybavené alespoň dvěma placenými právníky jakožto místní soudy, na které

---

⁶ Scheleová, I. – Stavínková, J. Organizace soudnictví, notářství a advokacie. I. díl., Brno Masarykova univerzita 1993, s.12

⁷ tamtéž

⁸ tamtéž

mohla sousední pozemková vrchnost přenést vlastní soudní pravomoc cestou delegace. Takto delegovanému magistrátu byl pak přidělen třetí právník, čímž se stal tento magistrát organizovaným soudem. Od roku 1814 se připouštělo soustředění pravomoci soudních úřadů několika dominií v rukou jediného justiciáře. Ten pak nevystupoval jménem vlastní vrchnosti, nýbrž jménem vrchnosti delegující.⁹

2.1.2 Výkon vězeňství

Po nástupu Marie Terezie na rakouský trůn začala tato konat reformy státního zřízení. Od roku 1768 zavedla nový trestní zákoník pod názvem *Constitutio criminalis Theresiana*, tento byl přeložen do češtiny roku 1769 pod názvem *Hrdelní právní řád* a měl vést ke sjednocení zákonodárství v habsburské říši. Tento zákoník zachoval útrpné právo a barbarské tresty. Pod tlakem Čech, Moravy a Slezska, svolal tehdejší císař Ferdinand I. roku 1848 ústavodárný Říšský sněm ve Vídni a na jaře roku 1849 v Kroměříži jednání skončila. Co se na tomto sněmu probíralo? Mimo jiné se jednalo o trestu smrti. Poměrem hlasů při tajném hlasování (197:106) bylo přijato rozhodnutí o zrušení trestu smrti. Všechna rozhodnutí z tohoto sněmu byla sepsána do nově připravované ústavy. Následující císař František Josef I. ale kroměřížský sněm rozpustil a návrh nové ústavy nepřijal. V roce 1850 dochází v rámci Rakousko-Uherské monarchie, tedy i na území Čech, Moravy i Slezska, k zestátnění soudnictví a vězeňství. Tímto krokem se otevřela možnost k reformování vězeňského systému. Do té doby věznice stejně jako soudy podléhaly vrchnosti. Vězeňská stráž existovala samozřejmě před touto dobou také. Instrukce vězeňských dozorců je přitom stejně stará jako vězení samo, přitom šlo o zaměstnance jednotlivých věznic.

Nařízením ministerstva státního a ministerstva práv č. 109 ze dne 25. října 1865 ř.z. bylo vězeňství a tedy i správa věznic podřízena Ministerstvu spravedlnosti, které bylo jako ústřední orgán státní správy soudů zřízeno již ke dni 20. 3. 1848. Takto vymezená působnost ministerstva trvala s drobnými úpravami až do rozpadu Rakouska - Uherska v roce 1918.

V roce 1852 je vydán císařský patent č. 117 o zločinech, přečinech a přestupcích. Jako trestní zákon byl využíván na území českých zemí téměř 100 let

---

⁹ Scheleová, I. – Stavínohová, J. Organizace soudnictví, notářství a advokacie. I. díl., Brno Masarykova univerzita 1993, s.13

a byl zrušen ke dni 1. srpna 1950. Zlepšily se některé životní podmínky, vězni už nebyli na celách připoutáni a pout se používalo čím dál méně. Pouta se používala většinou jen při transportu vězňů nebo jen krátkodobě při pokusu o útěk či agresivitě. Zlepšila se strava a začalo se více dbát na hygienu. Více se rovněž začalo řešit rozdělování vězňů.

Tento trestní zákon č.117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích rozlišoval určitou diferenciaci trestů a určených vězení přiřknutých soudem. Rozlišoval mezi vězněním, které bylo ukládáno za přečiny a přestupky v lehčím vězení, a vězněním v žaláři, jež bylo ukládáno za zločiny. Další diferenciací bylo rozdělení jednotlivých trestů na těžký žalář či žalář a tuhé vězení či vězení, přičemž rozdíl mezi jednotlivými byl hlavně ve způsobu poutání, stravování a zařazení trestanců do pracovní činnosti. Tresty odsouzení vykonávali ve věznicích okresních soudů, trest žaláře do jednoho roku ve věznicích tzv. Sborových soudů první instance tedy Krajských, resp. Zemských soudů, a pokud trest žaláře přesahoval jeden rok, tak v samotných trestnicích. V Čechách byly tři trestnice mužské a jedna ženská.

- mužské trestnice k výkonu trestů od 1 roku až po doživotí :

- trestnice pro prvotrestance a polepšitelné recidivisty / **Plzeň, Leopoldov**

- trestnice pro nepolepšitelné trestance / **Kartouzy, Ilava**

- trestnice pro choré a invalidní trestance / **Mírov**

- trestní ústav pro mladistvé do 20 let s trestem nad 6 měsíců / **Mikulov**

- **samostatná ženská trestnice s oddělením pro mladistvé / Řepy u Prahy**

Při příjmu nového odsouzeného do stavu věznice v té době obecně platilo, že nově příchozí vězeň byl ve věznici vykoupán, byly mu přistříhány vlasy a vousy a po přidělení trestaneckého oděvu byl odveden do přijímací cely. Této cele se také říkalo samovazba, kde trestanec byl umístěn po určitou dobu. Zde ho během 24 hodin měl postupně navštívit lékař, duchovní, učitel a správce věznice. Po těchto návštěvách tito zaměstnanci věznice určili, v jaké bude odsouzený cele, jakou bude vykonávat práci, jak dlouhou dobu bude moci trávit na vycházce, jakou bude naplňovat stravovací normu a zda bude povinen navštěvovat vězeňskou školu. Odsouzený byl dále seznámen s vnitřním řádem věznice a byl odveden na svoji stálou celu. Chování a činnost trestanců upravoval "domácí řád" a jeho porušování bylo kázeňsky trestáno.

Trest ve věznicích byl vykonáván v tzv. třídách. Vězni se podle přidělené třídy od sebe odlišovali barvou šátku, jenž museli nosit. První třída nosila bílý šátek, druhá žlutý a třetí černý. Obdoba tohoto rozdělení funguje u Vězeňské služby ČR dodnes, nazývá se I.- III. prostupná skupina vnitřní diference. V té době ale byla první třída nejpřísnější a trestanec měl v této třídě setrvat první třetinu z celkově vyměřené délky trestu. V této třídě pobírali trestanci nejnižší odměnu za práci, mohli pouze omezeně psát i dostávat dopisy a i další výhody a zpestření vězeňského života jim byly přiznávány méně často. Jestliže se dobře choval a pracoval k plné spokojenosti, mohla mu být doba pobytu v jednotlivých třídách i výjimečně zkrácena. Naopak pro vzpurnost nebo pro pokus o útěk mu mohla být doba v jednotlivých třídách i o půl roku prodloužena. Druhou třetinu trestu byl odsouzený zařazen do druhé třídy, v níž byl podstatně mírnější režim. O zařazování vězňů do jednotlivých tříd rozhodoval ředitel věznice, který současně dohlížel na to, aby nebyli pohromadě vězni nevzdělaní se vzdělanými a zpustlí s méně zpustlími.

Vězni všech tří tříd nosili kalikové prádlo, svrchní oděv byl šit ze sukna. Muži nosili kalhoty, košile, na krku šátek, čepici, ponožky a boty. V zimě dostali barchetovou kazajku a tzv. „gamaše“, neboli teplé spodní prádlo. Ženy měly košili, spodničku, svrchní šat, punčochy, střevíce, čepce a rovněž šátek na krk. Odsouzení se jedenkrát za měsíc stříhali, holili se jednou za týden. Koupání bylo střídavé, jeden měsíc se vězeň koupal celý a další měsíc pouze nohy.

Stravování odsouzených bylo celkem prosté. Na den měl vězeň přiděl 700g až 840g chleba. Ráno dostal každý 0,35 litru zapražené polévky. V neděli k obědu měl nárok na dvojitou porci hovězí polévky se zavářkou, na 140g vařeného hovězího masa a k tomu sběračku zelí, řepy, špenátu nebo kapusty. Ve všední den k obědu mohla být sběračka hrachové, bramborové, fazolové, rýžové nebo kroupové polévky, 675g knedlíků s česnekovou omáčkou, jindy dvě sběračky hrachu s kroupami, brambor nebo případně jiné nepřebrané luštěniny. Ve čtvrtek byla změna k lepšímu, a to půl litr hovězí polévky, 225g knedlíků, 105g hovězího masa a sběračka zeleniny. Někteří vyšetřovanci se mohli stravovat s příspěvím vlastních peněz.

Pokud nebyl trestanec zaměstnán na zahradě nebo na poli, nebo jestliže nebyl v kárné cele, kde si odpykával trest, měl se účastnit za vhodného počasí denně jednohodinové vycházky na vězeňském dvoře.

Denní režim vypadal tak, že od dubna do září byl vyhlašován budíček v pět hodin, ve zbývajícím období v šest hodin. Po umytí a ustlání lůžka se vězni ve

společných celách věnovali modlitbě, kterou předřikával ten, který měl na cele zajišťovat pořádek, klid a starat se o svěřené spoluvězně v cele. Po ukončení modlení vězni dostali chléb, polévku a čerstvou vodu, která byla do cel přinášena třikrát denně. Pak následovala bohoslužba nebo přikázané vyučování od 8 hodin do 12 hodin. Ti, kteří navštěvovali školu odpoledne od 14 hodin do 16 hodin, nebo vězni, kteří se ten den neúčastnili mše, odcházeli přímo do zaměstnání.

Mimo uvedených výjimek se začínalo pracovat od 6 do 11:45 hodin, v zimě se začínalo o hodinu později. Před obědem byla na každé cele společná modlitba. Po jídle byl do 13 hodin odpočinek, během kterého si však vězni nemohli lehnout na lůžko. Za příznivého počasí se v této době odpočinku mohla konat procházka, pak byl opět nástup do zaměstnání. V 16 hodin se vydávaly požitky, takže práce byla přerušena na 30 minut.

Jak již bylo výše uvedeno, požitky vězňů v první třídě byly podstatně omezeny a vydávaly se pouze v neděli. Ve druhé třídě se na požitky mohli trestanci těšit navíc i ve čtvrtek a ve třetí třídě v neděli, úterý a ve čtvrtek. Lihoviny si mohl koupit vězeň starší 16 let, jinak připadal v úvahu především chléb, pečivo, sýr, uzené maso a uzeniny, cukr, sůl, mléko, ale i pivo nebo víno. Zasílání potravin do věznice bylo v některých obdobích přísně zakázáno.

Pracovní doba vězňů končila v 18:30 hodin, před nedělí a svátkem o hodinu dříve, o Štědrém dnu již v 11:45 hodin. Po práci odevzdali vězni nástroje a po prohlídce byli odvedeni na svoje cely. U sebe nesměli mít především sirky, provazy a nejrůznější nářadí. Následovala večerní společná modlitba, vězni pojedli z ušetřených zásob a ve 20 hodin v zimě, v létě ve 20:30 hodin museli ležet ve spodním prádle na svých lůžkách, která nesměli do rána opustit, mimo nejnnutnější potřeby. Bylo vyžadováno ticho, zhasnutí nebo ztlumení větších světel a případně rozsvícení nočních světel. Počátek nočního klidu a budíček byly oznamovány zvoncem.

Všichni trestanci byli povinni vykonávat přidělenou práci. Utržené peníze z této činnosti připadaly státu. Odsouzeným byla přiznána pouze část, jež se řídila třídou, v níž byl konkrétní odsouzený zařazen a, což je zajímavé, i zručností odsouzeného. To, co odsouzenému bylo přiznáno, se dělilo na dvě poloviny. Jednu půlku peněz mohl užít odsouzený sám pro sebe a druhá polovina mu byla vyplácena až po ukončení trestu a jeho propuštění.

Od vězňů bylo striktně vyžadováno slušné chování dané vězeňským řádem. Jestliže vězeň potkal nadřízeného úředníka, musel smeknout čepici a při jinochodu na

něho hledět. Toto oficiální zdravení nebylo třeba prokazovat při setkání s dozorcem, které trestanci oslovovali „pane“.

Po prohřešcích čekaly na trestance tresty: důtky, přidělení nepříjemné nebo těžší práce, ztráta přilepšení nebo dalších výhod, odepření ranní polévky, půst jen o chlebě a vodě, tvrdé lůžko, samovazba, temnice, hlavně pak sesazení do nižší kázeňské třídy, ale i spoutání až po dobu tří měsíců. Nedobrovolně se postící trestanec dostával jen obvyklou denní dávku chleba a vodu dle libosti. Vzpurný nebezpečný vězeň mohl být i na dobu převyšující tři měsíce připoután řetězem ke zdi nebo mu mohla být na příkaz ředitele věznice navlečena svěrací kazajka. Vězni mohli dostat železa jednoduchá, která i s řetězem vážila 300g až 700g, dvojitá železa však mohla mít váhu až 1120g. Železa byla podkládána sukrem a snýtována. Pokud trestanci byly nasazeny okovy, měl řetěz spojující obě nohy délku 320mm až 480mm.¹⁰

V té době, stejně jako v každé době následující byli političtí vězni, kterým byla určena věznice v Plzni.

V roce 1889 bylo v pražské věznici zřízeno specializované oddělení pro mladistvé se zvláštním režimem, měli delší vycházky než dospělí, kteří mohli na vzduch na jednu hodinu denně.

Odsouzení museli povinně navštěvovat bohoslužby, mohli si vybrat mezi katolickými, evangelickými a židovskými. Odsouzení, kteří byli negramotní a bylo jim méně než 35 let, se povinně museli zúčastňovat školního vyučování.

Jedním z hlavních zakladatelů myšlenky vést odsouzené ke vzdělanosti byl František Josef Řezáč (1819-1879), který jako první začal vyučovat vězně. V roce 1852 vydal tento český reformátor spis „Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců“. Je to vůbec první práce, která se zabývá problematikou zacházení s vězni. Řezáč může být právem nazýván zakladatelem české penologie.

---

¹⁰ J. Uhlík *Historie věznění a vězeňství v Čechách s. 163*

2.2 Rozsudky a mučení

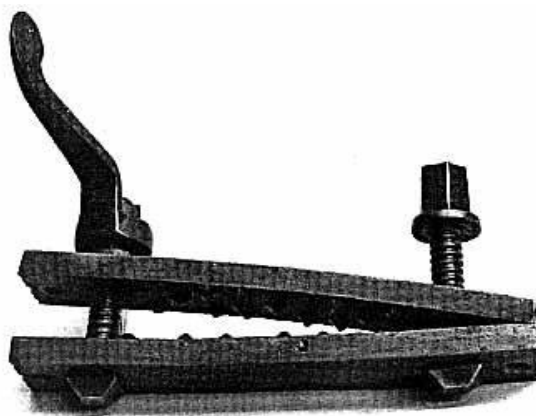
Trestní zákoník, který vydala Marie Terezie pod názvem „Constitutio criminalis Theresiana“ v českém jazyce jako „Hrdelní právní řád“ v roce 1769, nesplnil rozhodně očekávání těch, kteří měli jakousi vidinu v názorech pronikajících přes hranice ze strany francouzských osvícenců. Tyto rozpory v názorech se týkaly zvláště práva a řízení státu. Tento zákoník také nepřežil dobu vlády jeho vydavatelky Marie Terezie.

Slovo „právní“, které je součástí českého názvu trestního zákoníku Marie Terezie, mělo znamenat a dát na srozuměnou všem, kteří tento zákoník četli a porozuměli jeho obsahu, že všechny uvedené kategorie hrdelních zločinů, jakožto i samotné provádění uložených trestů, byly z právní stránky řádně podloženy a postihují zásadně zločiny, které jsou bez jakýchkoli výhrad zcela prokazatelné a reálné. Z toho tedy vyplývá, že i tresty, které za tyto zločiny byly uloženy, jsou plně oprávněné. K tomu, aby byla dobře naplněna litera zákona, mělo přispět i standardní a velice přesné stanovení závazného postupu, jenž byl součástí trestního zákoníku. Tento postup přesně popisoval postup při tortuře, tedy užití útrpného práva, jímž měl být obviněný mučením přiveden k doznání spáchání zločinu. Další součástí trestního zákoníku byly přesné nákresy mučících zařízení a pomůcek i se způsoby jejich použití, což svědčilo o svědomitosti, pečlivosti a odbornosti, s jakou byl trestní zákoník připraven. K samotnému aktu mučení se nepřistupovalo okamžitě. Nejprve měl vyšetřovaný poklesnout na myslí seznámením s „trpným ortelem“, tedy tím, na jakých nástrojích a po jakou dobu bude mučen. Dále byl seznámen s prostředím samotné mučírny, byl mu představen kat a jeho pomocníci, kteří mu předvedli, jak mučící nástroje fungují a jak se s nimi pracuje. Pokud se po tomto představení vyslýchaný odmítl přiznat k činu, ze kterého byl obžalován, sestoupil do mučírny soudce, úřední písař, dva svědci a ranhojič. Poté mohlo začít samotné mučení.

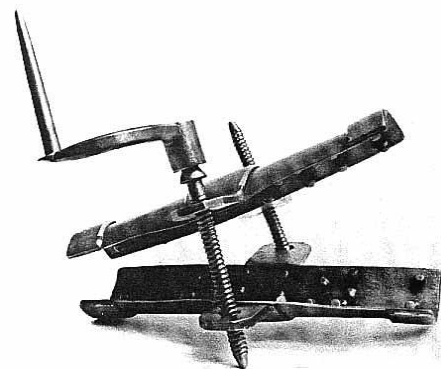
Mučení samotné mělo pět fází neboli kol. Pokud se vyslýchaný přiznal, dále se již nepokračovalo. Jednalo se tedy čistě účelově, kdy nešlo o to člověka zabít, ale získat přiznání nebo informace. První dvě kola tvořilo seznámení s mučírnou a postupy, které měl vyslýchaný absolvovat. Další tři kola mučení tzv. „trpný ortel“ stanovil soudce, jednalo se o konkrétní postup rozdělený do tří fází, a to na jakých nástrojích a jakou dobu bude muset tento konkrétní vyslýchaný prodělat.

Jako první v řadě mučících nástrojů přicházely palečnice. Jednalo se o dvě desky se šrouby, kterými se vyvíjel tlak na prsty na rukou. Při užití palečnic bylo užíváno „šněrování“, kdy kat čtrnácti utaženými závity provazu od zápěstí k loktu snížil přívod

krve do dlaní a prstů. Pokud kat neodhadl dobu omezení krevního oběhu, docházelo i k trvalému poškození funkce rukou, za což nesl kat plnou odpovědnost.

Dále nastupovala španělská bota, která měla vystupňovat trýzeň. Jednalo se o dvě desky, které měly na vnitřní straně výstupky. Tyto desky se navlékaly na holeň a stahovaly se k sobě pomocí šroubů.

Dalším z obávaných strojů byl skřípec. Spočíval ve svázání nohou tak, že provaz vytvořil zároveň dvě smyčky, do kterých se věšelo závaží. Jeden konec provazu se protáhl přes kladku a vyslýchanému se jím svázaly ruce za zády. Vyslýchaný byl poté vytažen nad zem. Pokud se ani do této doby nepřiznal bylo mu na nohy zavěšeno několik závaží vždy s menší pauzou, aby vyslýchaný plně pocítil tíhu závaží. První závaží mělo bez mála třináct kilogramů a druhé závaží mělo přibližně dvacetři a půl kilogramu.

Pokud vyslýchaný vydržel dosavadní nástroje, přicházelo na řadu upnutí ke skloněnému žebříku, na němž ležel vyslýchaný na zádech. Žebřík byl dosti dlouhý, takže vyslýchaný ležel uprostřed, nad hlavou i pod nohama měl ještě několik příček žebříku. Nohy vyslýchaného se přivázaly k provazu spojenému s vrátkem. Postupným otáčením vrátku se tělo na žebříku napínalo, až došlo k vykloubení ramenních kloubů. Jako třešnička na dortu a také pro zostření tohoto mučení se užívalo pálení boků v oblasti žeber plamenem ze svazku několika lojových svíček.

V jednom dni bylo povoleno provést pouze tři z povolených druhů mučení. Pouze zatvrzelé recidivisty nebo židy bylo možno mučit několik dnů. Jakmile se mučený vyslýchaný při mučení začal přiznávat, bylo mučení přerušeno, vyslýchaný byl zbaven mučících nástrojů a byl ošetřen. Poté byl odveden do soudní místnosti, kde čekal soudce a jeho skupina úředníků. Pokud se vyslýchaný tam před úředníky, svědky a písařem přiznal ke spáchání trestného činu, bylo takové přiznání použito při soudním jednání jako důkaz. Pokud však vyslýchaný odvolal to, co přiznal na mučidlech, byl nucen pokračovat dále v mučení tak, jak to předem stanovil soudce. Pokud vyslýchaný vydržel všechny tři stupně útrpného výslechu předepsaného soudcem v trpném ortelu a pokud vždy své přiznání vynucené použitím jednotlivých mučidel odvolal, ztratil soud možnost použít vynucená přiznání jako důkazy. Ovšem souhlasím s názorem, že takových vyslýchaných, kteří vydrželi celý trpný ortel, bylo velice málo.

V roce 1777 byl vydán striktní zákaz mučení, který původní trestní zákoník Marie Terezie neobsahoval. I poté mohlo být uvěznění v žaláři spojeno s přikováním, veřejným bitím metlou, nebo rákoskou do výše trestu 100 ran nebo s nucenou prací. Provádění tělesných trestů na veřejnosti bylo zrušeno roku 1790.

Dále se provádělo zostření trestu zohavujícími tresty, povoleno bylo lámání kolem, pílení, čtvrcení, vláčení na popravišti a vypalování cejchu pro označení trestané osoby. Dobře v uvozovkách za vlády Marie Terezie bylo, že obyvatelům Čech, kteří se provinili, byl vypalován cejch již výhradně na záda a nikoli do obličejové části hlavy. Aby vznikla po vypálení viditelná jizva, byl do rány nasypán popel, aby se rána nemohla brzy zacelit. Posléze byl popel z rány vymýván.¹¹

Mezi další tresty v té době obvyklé patřily následující:

---

¹¹ J. Uhlík *Historie věznění a vězeňství v Čechách s. 120*

Tresty smrti

Čtvrcením

Za loupež, nebo jako zostřená forma popravu, kdy byl rozsekán již mrtvý delikvent např. po stětí.

Provedení:

1. Mezi čtyři koně nebo voly byl dotyčný přivázán za každého vždy jednou končetinou, těmito zvířaty napnut a kat poté odsouzence rozsekal sekerou.
2. Odsouzenec byl přivázán na dřevěnou desku a poté pilou rozřezán.

Lámání v kole

Trest používaný zejména ve Francii téměř za cokoliv. Nebyl určen šlechtě, potencionálním uchazečům o členství v řádu Templářů a dcerám vhodným pro službu v klášteře.

Provedení: Odsouzený byl položen na kolo o průměru cca 2,5m, které bylo uloženo tak, aby jím šlo otáčet. Končetiny delikventa byly rozpaženy a roznoženy a přivázány ke kolu. Potom katův pomocník otáčel kolem a kat údery kovové tyče nebo jiného těžkého předmětu postupně ležícímu přerážel žebra a končetiny. Odsouzený umíral pomalu a bolestně na vnitřní zranění.

Lámání kolem

Vrazi, traviči a pachatelé smilstva na nedospělých dívkách (trest pouze pro muže).

Provedení:

a) Lámání kolem shora dolů - jednalo se o údery okovaným kolem do odsouzeného přivázaného např. ke čtyřem kolíkům. Odsouzenec byl položen na ležící tyče - pro zvětšení efektu úderu. Při lámání shora dolů byla první rána smrtelná – do krku. Další údery již byly vedeny do mrtvého těla odsouzenecova. Poté bylo tělo vpleteno do kola a vztyčeno na kůl.

b) Lámání zdola nahoru - odsouzenecovi byly postupně přeráženy končetiny, poslední rána byla vedena do krku. Nezřídka dostal odsouzený i 9 ran, než zemřel. Poté byl jako v prvním případě vpleten do kola a vztyčen na kůl.

Upálení

Čarodějnictví, kouzelnictví a žhářství.

Provedení: Na hranici z předepsaného počtu otepí a polen byl odsouzenec přivázán. Před zapálením hranice byl často katem uškrcen, nebo mu pod krk byl přivázán pytlíček se střelným prachem, aby bylo odsouzenci ušetřeno dlouhé a bolestivé umírání. Nebylo tomu tak vždy a ne vždy se záměr povedl, někdy i díky nešikovnosti katů.

Zahrabání zaživa a probití kůlem

Vražda novorozeněte, travičství, čarodějnictví, krvesmilstvo, spoluúčast na vraždě manžela, cizoložství (trest pouze pro ženy).

Provedení: Delikventka byla svázaná položena do vykopané jámy, obložena bodlácím a kopřivami. Poté jí byl k srdci přiložen okovaný kůl. Následně byla zaházena hlinou. Poté kat palicí na kůl udeřil.

Oběšení

Opakovaná potulka, krádeže, loupeže, recidiva, napadení práva, krádeže dobytka a včelstev (zejména pro muže – viselci zůstávali na šibenicích nezřídka do zetlení, aby ženské obnažené tělo nezpůsobovalo pohoršení).

Stětí

Ostatní zločiny. Často mnozí delikventi odsouzení k oběšení prosili o milost smrti stětím a dostalo se jim jí. V českých zemích se stínalo mečem.

Další tresty

Zohavení

Uříznutí ucha nebo nosu – za méně závažné trestné činy jako drobné krádeže a méně křiklavé smilstvo.

Vypálení cejchu

Za smilstvo (kat vypálenou ránu někdy zasypával střelným prachem, čímž cejch ještě více zdůraznil).

Vymrskání

Dle charakteru činu byl delikvent vymrskán katem např. z města, tři míle za město atd. Nedodržení se trestalo smrtí.

Vypovězení

Dle charakteru činu od vypovězení z města až po vypovězení z Království českého.

Praníř nebo kláda

Veřejné pohoršení, urážky ...

Ze svobodného člověka poddaným**Povinnost usadit se na panství****Povinnost uzavřít manželství****Zákaz pití kořalky****Nucené práce**

Nucené práce menšího rozsahu - práce na obecním či panském díle.

Nucené práce většího rozsahu - práce na budování pevností.

Těžké prohřešky - práce v železech.

Trestanecká manufaktura**Šatlava****Peněžité tresty**

Zpřísněná cenzura, která postihovala zpočátku osvícenskou literaturu pocházející zejména z Francie a Itálie, byla postupně omezována až za vlády Josefa II. Nástupce po Marii Terezií sice ještě více utužil centralismus, byrokracii a germanizaci, ale dokázal i omezit moc aristokracie, včetně trestní pravomoci šlechty. Nově upravil způsob, jakým si mohli poddaní stěžovat na svoji vrchnost. To, jak francouzské osvícenské ideje ovlivnily provádění reformy Josefa II., se projevilo i v duchu „Všeobecného zákoníku o zločinech a trestech“, jím vydaného roku 1787. V té době již panoval na území rakouské monarchie osvícenský absolutismus. V letech 1786 až 1795 byly zveřejněny dvorské dekrety, upravující organizaci v soudnictví a vězeňství, jejichž základ byl v novém zákoníku. Rok po vydání bylo vyhlášeno nové trestní řízení. V zákoníku byla také zpřesněna formulace některých nařízení, jako o polehčující okolnosti i o okolnosti přitěžující. Zákoníkem byly také určeny lhůty, po kterých byl spáchaný trestný čin promlčen, a podmínky, při nichž čin přestával být trestný. Mnohé

jednání, které bylo uvedeno v dřívějších zákonících jako trestné, bylo pomínuto a bylo odkázáno na soukromé žaloby. Nové bylo zavedení trestu za zneužití úřední moci a vykonání souboje. Nově byl také zaveden trestný čin a pojem „podvod“. Rovněž nově byly formulovány loupeže, zpronevěra a přečiny veřejného násilí.

V novém zákoníku byly upraveny i tresty, které mohli pachatelé obdržet od soudních tribunálů. Bylo možno uložit trest žaláře s přikováním, zostřený ještě nucenou prací pro státní účely, prací ve špinhause nebo případně galejemi. Byly vypalovány cejchy, prováděla se zohavení provinilcova těla, udělovalo se až sto ran holí u mužů, nebo bití metlou v případě, že se jednalo o ženy nebo mladistvé při veřejné exekuci. Hlavním trestem se již naštěstí stalo vězení. Trest těžkého žaláře spočíval v přikování vězně na dolních i horních končetinách. Trest v tuhém vězení spočíval v přikování pouze na dolních končetinách, v obyčejném vězení byl bez okovů. Trest smrti bylo možno uložit výhradně pouze v případě vyhlášení výjimečného stavu. Novinkou v pozitivním směru byla skutečnost, že provinilec mohl být odsouzen pouze za čin, který byl výslovně uvedený v trestním zákoníku, spolu s výší trestu za souzené provinění. Mimo zločinů byly však dále trestány i přestupky. Trestní zákoník požadoval po soudcích nejen úměrnost vynesenoého trestu, ale současně nařizoval přihlídnutí ke společenské nebezpečnosti trestného činu. Přihlíželo se již také k tomu, zda byly souzeny zločiny čistě kriminální, politické nebo pořádkové.

Humanizace trestního postihu je patrna i z jiných zákonů a řádů vydaných za vlády Josefa II. V roce 1787 se objevuje myšlenka, že trest nemá být jen odplatou za spáchání trestného činu, ale měl by přispět i k nápravě zločince.

Významným milníkem reforem Josefa II. z roku 1783 byla změna městské rady v magistráty, tedy orgány státu. Práci na magistrátech vykonávali státem placení a vzdělání úředníci. V soudní činnosti byly magistráty podřízeny apelačnímu soudu.¹²

V roce 1787 byl zrušen trest smrti - s výjimkou jeho udělení v době stanného práva. Trest smrti byl obnoven dekretem z roku 1795 a platil v případě provinění z velezrady, a to i v době, kdy nebylo vyhlášeno stanné právo.¹³

Za vlády Františka II. v roce 1803 byl vydán významný trestní zákoník a řád nazvaný „Zákon o zločinech a těžkých policejních přestupcích.“ Jeho česká verze vyšla o rok později. Tento zákon upravova, jak mají být trestány kriminální zločiny a nově

---

¹² J. Uhlík *Historie věznění a vězeňství v Čechách* s. 120

¹³ tamtéž s. 128

pak tzv. těžké policejní přestupky, tedy ostatní trestné činy, které nebyly kvalifikovány jako zločiny.¹⁴

Přesto, že byly teprve hledány vhodné způsoby zacházení s vězni a zkoušely se všemožné nejvhodnější systémy a postupy pro nápravu delikventů, bylo naproti tomu již zcela jasně patrné uvážené využívání diferenciací vězňů dle jejich povahy a nebezpečnosti jejich deliktu pro společnost. Práce se přidělovala podle vzdělání a pracovní zdatnosti, navíc se posuzovala i vstřícnost chování jednotlivých trestanců ve věznici.

Výchovnému procesu ve věznici mělo napomoci širší zavádění vyučování náboženství počínaje rokem 1801. V roce 1827 bylo vydáno nařízení o povolení četby vzdělávacích a modlitebních knih i ve všedních dnech mimo pracovní dobu vězňů. Nezletilci byli oddělováni od ostatních vězňů. Dále došlo k dělení vězňů na „kriminální“ a „politické“, což je prokazatelné a dobře patrné od začátku 19. století. Rozdělení na politické a kriminální vězně bylo patrné zejména při srovnání způsobů zacházení a poskytování výhod. Všechny výhody, které mohli v té době vězni nabýt, nebyly do roku 1849 podloženy zákonem, takže mohly být a také mnohdy bývaly odvolány a poté opět povolovány, vždy podle libovůle vězňů. Celkem mě překvapilo, že v té době to bylo mezi výhodami pro kriminální a politické vězně opačně než o několik desetiletí později.¹⁵

Za doby Rakouské monarchie při plné stravě byl ve vězeňské praxi politický vězeň zvýhodněn proti kriminálíkům a ostatním vězněným většími porcemi s přídavkem zeleniny a masa. Mohl pracovat dobrovolně, místo peněz za odměnu dostal přilepšení při jídle. Mohl nosit civilní oděv, pod pouty na nahou mohl mít, na rozdíl od ostatních vězňů, punčochy. Političtí vězni byli umístěni na samostatných odděleních věznic, kde byl jiný režim než ve zbytku věznice. Političtí mohli dvakrát denně na čerstvý vzduch, mohli číst knihy a psát na evidované archy. Podmínky ve vězeních se měnily podle toho, jaký císař momentálně seděl na trůnu a jaký měl vztah k vězňům.

---

¹⁴ tamtéž s. 128

¹⁵ tamtéž s. 131

V rozmezí let 1803 až do vydání dalšího trestního zákoníku č. 117 v roce 1852 došlo ke stálému zvyšování počtu vězňů, kteří byli odsouzeni za delikty politického charakteru.¹⁶

---

¹⁶ J. Uhlík *Historie věznění a vězeňství v Čechách s. 131*

2.3 Vliv díla C. Beccaria na soudnictví Rakouské monarchie

Doposud popsaný způsob aplikace a systém trestního práva a trestů, který spočíval ve veřejně prováděném trestání pachatelů, jehož účelem bylo zejména pomstít čin, kterého se pachatel dopustil, popřípadě ochránit lidské společnosti před podobnými činy prostřednictvím zstrašování, které mělo od obdobného chování odradit jiné, byl předmětem kritiky mnoha myslitelů a filozofů v průběhu starověku i středověku. Již Platón vyjadřoval myšlenky z dnešního hlediska podřaditelné pod tzv. relativní teorie trestu, když psal: „Jestliže pak chceš považít, Sókrate, jaký asi význam má trestat ty, kteří se dopouštějí bezpráví, sama ta úvaha tě poučí, že lidé pokládají zdatnost za věc získatelnou, neboť nikdo, kdo se nerozumně nemstí jako zvíře, netrestá viníka myslé na to a z toho důvodu, že se provinil; ale kdo přistupuje k trestu s rozumem, nemstí se za minulé provinění - vždyť by nemohl způsobit, aby se odestalo to, co se stalo - nýbrž trestat pro budoucnost, aby se znovu neprovinil ani sám ten, kdo je trestán, ani jiný, kdo by uviděl jeho potrestání.“¹⁷

Podobně také Hugo Grotius hlásal, že trest není jen odplatou, protože příroda nedovoluje, aby člověk působil bytostí sobě podobné zlo za jiným účelem, než za účelem dobra.¹⁸

Prvním opravdovým průkopníkem v oblasti „moderního“ myšlení o účelu a funkci trestu a trestního práva byl italský právník Cesare Beccaria (1738-1749). Ten již v roce 1764 vydal spis „O zločinech a trestech“, ve kterém podrobil kritice tehdejší trestněprávní systém, využívání krutých a nelidských trestů, trest smrti nevyjímaje, ale také nedostatky v trestní justici a v oblasti výkonu trestů.

Beccariovy názory byly po celé Evropě obecně přijímány, staly se podkladem nejen pro tvůrce mnoha evropských trestních kodexů, ale i pro autory Ústavy USA. V této souvislosti je třeba připomenout „Všeobecný zákoník o zločinech a trestech“

¹⁷ Lata, J. Účel trestu a jeho spravedlivost. *Trestní právo*, 2001, č. 2, s. 24.

¹⁸ Kuchta, J. Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C.H.Beck, 2005, s. 186.

Josefa II. z roku 1787, který představuje konkrétní výsledek úsilí osvícenců o vytvoření moderního trestního práva. Vliv Beccariova spisu je na první pohled viditelný. Poprvé se uplatnila i v našem právním řádu zásada „nullum crimen, nulla poena sine lege“. Zřetelně se v něm projevila změna v nazírání na účel trestu. Při stanovení trestu vycházel ze zásady úměrnosti mezi společenskou nebezpečností trestného činu a přísností trestu. Tresty měly již především přispívat k převýchově pachatele.¹⁹

Beccaria zmiňuje názor, že situace v Evropě, co se práva týče, je asi na takové úrovni, jakoby některé zbytky zákonů národa dobyvatelského, které byly sebrány vladařem, jenž panoval před 12ti stoletími v Konstantinopoli, byly smíšeny později s obyčejí langobardskými a uloženy ve spisech soukromých a neslavných interpretů, tvoří onen právní zákon, který ve velké části Evropy má dodnes jméno zákona.²⁰

Beccaria vychází z teorie, že jsou tři prameny, ze kterých plynou zásady mravní a politické, a to zjevení, přirozený zákon a společenské smlouvy. Jsou tudíž tři různé třídy ctnosti a neřesti: náboženská, přirozená a politická. Tyto tři druhy nesmějí nikdy být v odporu mezi sebou, to ale neplatí pro veškeré důsledky a povinnosti, které plynou z jedné i z ostatních.²¹

Říká, že zákony jsou podmínkami, pod kterými lidé nezávislí spojili se ve společnost, jsouce unavení žítí v neustálém stavu válečném, a aby užívali svobody ztrpčené nejistotou, zda bude zachována.²² Bylo tak zapotřebí smyslých důvodů, které by dostačily zapuditi despotického ducha každého člověka zvlášť, aby neponižoval nazpět do starodávného chaosu zákony společnosti. Těmito smyslými důvody jsou tresty, ustanovení proti rušitelům zákonů.²³ Podle Beccaria to byla nutnost, která donutila lidi, aby postoupili část své vlastní svobody, které jsou natolik velké (ovšem o nic větší), aby přiměly příslušné k tomu zmocněné orgány, aby je chránily. Souhrn veškerých těchto nepatrných částek tvoří trestní právo, všechno to, co je nad to, jest zneužitím a nikoliv spravedlností. Aby nedošlo ke špatnému porozumění, uvedl autor malé vysvětlení, že výraz „právo“ není opakem výrazu „moc“, avšak první je spíše modifikací druhého, a to modifikací, která jest neúčinnější co největšímu počtu.²⁴ Beccaria vyslovil ve svém díle jednu z nejvýznamnějších myšlenek a na několika

---

¹⁹ , E. *Dějiny trestního práva v Českých zemích a v Československu*. Brno : Masarykova univerzita, 1993, s. 28.

²⁰ Beccaria, C. *O zločinech a trestech*. Praha : J. Otta, 1893, s. 9

²¹ ²¹ *tamtéž*, s. 9.

²² ²² *tamtéž*, s. 9.

²³ ²³ *tamtéž*, s. 9.

²⁴ ²⁴ *tamtéž*, s. 10

místech rozvedl to, že tresty, které překračují nutnost, aby zachován byl soubor veřejného blaha, jsou nespravedlivé svou povahou; a tím spravedlivější jsou tresty, čím světlejší a neporušitelnější jest bezpečnost a čím větší svoboda, kterou panovník zachovává poddaným.²⁵

Jsou zde zmíněny i důsledky těchto snah o udržení zákonů. Prvním důsledkem jest, že toliko zákony mohou ukládati tresty za zločiny. Druhým důsledkem jest, že panovník, který představuje společnost samu, nemůže tvořiti než zákony všeobecné, které by zavazovaly veškeré členy, avšak nikoli souditi, zda někdo porušil smlouvu společenskou, neboť rozdělil by se národ na dvě strany, z nichž jedna zastupována by byla panovníkem, který tvrdí, že smlouva byla porušena, a druhá obžalovaným, který to popírá. Proto jest nutno, aby třetí rozhodoval o pravdivosti skutečnosti. Třetím důsledkem jest, že prokáže-li se, že krutost trestu, třeba by byla bezprostředně v odporu s veřejným dobrem, a konečně s účelem samým zameziti zločin, byla by aspoň neúčinnou, také v tom případě by odporovala nejen oněm blahodárným ctnostem, nýbrž byla by v rozporu se spravedlností a povahou smlouvy společenské samé. Čtvrtý důsledek je, že vykládati zákon trestní právě tak nemůže příslušet soudcům trestním z téhož důvodu, poněvadž nejsou zákonodárci.

Jednou z myšlenek v té době rádooby proměněnou v praxi byla ta, že čím větší bude počet těch, kteří budou rozuměti a míti ve svých rukou svatou sbírku zákonů, tím menší bude počet zločinů, poněvadž není pochybnosti o tom, že neznalost a nejistota trestu napomáhají vzniku vášni a živí je.

Na dalších místech své práce se Beccaria opírá do tehdejších postupů justičních orgánů při trestních procesech. Kdy se mu zejména nelíbí zacházení s obviněnými, které se nijak podstatně neodlišovalo od zacházení s odsouzenými, a tehdejší všeobecně užívaný hlavní důkazní prostředek, jímž byla tortura. Beccaria kritizuje to, že zajišťování obviněných, které bylo prováděno prostřednictvím věznění, se nijak nelišilo od samotného trestu. Rozdíl nebyl zřejmý v přístupu justičních orgánů, podmínkách v prostorách vězení, a v posledním případě tím, že obžalovaní byli umístováni do stejných věznic, ve kterých si již odpykávali trest odsouzení pachatelé. Beccaria prosazoval v dnešní době již zcela zásadní neopomenutelnou a všeobecně respektovanou zásadu presumpce neviny. Říká, že člověk obžalovaný, ze zločinu vězněný a pak zproštěný, neměl by na sobě nésti žádné příhany. Na jiném místě pak

---

²⁵ ²⁵ *tamtéž*, s. 10

píše, že nikdo nemůže se nazývati vinným před rozsudkem soudcovým, aniž společnost může jemu odníti veřejnou ochranu, dokud není rozhodnuto, zda-li porušil úmluvu, na základě které jemu ochrana byla poskytnuta. Nevinným, dle zákonů, jest každý, jehož zločiny nejsou dokázány.²⁶

Beccariův názor na torturu je velmi vyhraněný, ta je podle něj nejen porušením zásady presumpce neviny, nýbrž i příkladem takového zacházení s narušiteli veřejného řádu, které zcela překračuje nutnost ochrany a zachování tohoto veřejného blaha. Až s posměchem se pak Beccaria staví k různým, částečně již i v jeho době překonaným představám o božích soudech a důkazech takto vyjevených, jako byla zkouška ohněm nebo vodou apod. Pod účinky ohně nebo vody nevinný, který jest citlivým, nazývati sebe bude vinným, když se domnívá, že tím zastaví mučení. Stejný postoj má k představě, že trýznivé mučení pachatele, mu dopřeje jakési očištění a vykoupení vzhledem k činu, jehož se dopustil. Mučení je bezpečným prostředkem k osvobození tělesně silných zločinců a k odsouzení nevinných slabochů. Podivným výsledkem, který nutně plyne z užívání mučidel, jest, že nevinný je v horším postavení než viník, protože jestliže jsou oba podrobeni mučení, první z nich má nepříznivé podmínky. Nevinný buď dozná zločin a je odsouzen, nebo prohlášen za nevinného, ale až po ukončení mučení. Naopak viník má na svojí straně štěstěnou náhodu, protože jestliže vytrvale vzdoruje mučení, musí být osvobozen jako nevinný. Platí tedy, že nevinný nemůže než ztratit a viník nemůže než získat.²⁷ Zaobírá se i dalšími prvky průběhu trestního řízení, jako např. výslechem svědků. Jeho myšlenky, co se týče svědků, by se daly shrnout tak, že požaduje pečlivý a racionální přístup vyšetřovacích a soudních orgánů při zjišťování, zda obžalovaný spáchal či nespáchal čin, z něhož byl obviněn. To vše pak za striktního respektování zákonů. Vyjadřuje se rovněž k tehdy běžným procesům založeným na tajných žalobách, průběhu řízení bez přítomnosti veřejnosti a mnohdy i bez přítomnosti obžalovaného. Vyžaduje, aby soudní procesy probíhaly veřejně a aby na dodržování práv obžalovaného dbal obhájce.

Beccaria ve své práci věnoval značný prostor a pozornost účelu a funkcím trestu. V samém úvodu vytyčuje jako účel a smysl trestního práva hájit veřejné blaho a dodržování zákonů před soukromými přehmaty každého člověka zvlášť, který snaží se vždy vzít ze skladu nejen vlastní svou část, nýbrž uloupiti sobě i částky jiných.

---

²⁷ Beccaria, C. *O zločinech a trestech*. Praha : J. Otta, 1893, s. 11-30

V souladu s tím není podle něj účel trestu jiný, než zameziti, aby viník působil nové škody svým občanům a zdržeti ostatní od škodlivých činů podobných. Účelem trestu není trápiti a zarmucovati bytost citlivou, aniž odčiniti zločiny již spáchané. Může úpění nešťastníka od času nikdy se nevracejícího zpět požadovati činy již dokonané?

Je skutečností, že sama ukřutnost trestů působí, že lidé se odvažují tím více, aby trestu unikli. *Čím větší zlo je páchané, působí, že působí zločinů několik, aby uniklo se trestu za zločin jediný.* V krajích a dobách, kde panovaly tresty nejkřutější, děly se vždy nejkřavější a nejnelidštější činy. Velikost trestu má být přiměřena vyspělosti národa.

Již před dávnými časy se říkalo, že oběšený člověk už se k ničemu nehodí, a že tresty ukládané pro dobro společnosti mají býti této společnosti užitečné. Zřídka kdy se v té době trestali trestem smrti zločinci v Anglii, ti se transportovali do kolonií. Podobně jako Anglie na tom bylo Rusko, tam byli zločinci převezeni na Sibiř. V obou případech se tito vyhnanci stali dobrými lidmi. Tajemství této změny, kdy se zločinec změnil v hodného a slušného člověka, je v práci. Tito odsouzení byli nuceni neustále pracovat, aby mohli přežít. Dalo se říci, že v té době platilo: „Nuťte lidi k práci, učiníte je poctivými lidmi.“²⁸

Při vymezování konkrétního působení trestu vychází Beccaria z filozofie indeterminismu, tedy ze svobodné vůle jednotlivce rozhodovat o svém chování, kdy zvažuje zejména míru zisku či ztráty, které mu jeho chování může přinést. V návaznosti na to vyslovuje myšlenku, že pro dosažení účinku trestu stačí, aby zlo trestu převyšovalo dobro ze zločinu pocházející, a v toto stupňované zlo má býti počítána nevyhnutelnost trestů, a ztráta dobra, jež bylo přivoděno zločinem: všechno, co nad to jest, je tudíž zbytečným tyranstvím. Důležitým přínosem Beccariova díla byla jím prosazovaná funkce trestu spočívající v napravení a převýchově pachatele, čímž má být dosaženo, že tento pachatel nebude již více znamenat pro společnost nebezpečí. Tím patrně položil základy tzv. relativních teorií trestu.

Beccariův přístup k účinnému způsobu trestání byl na tehdejší dobu velmi radikální. Oproti realitě přísnosti a krutosti trestů stavěl zejména neodvratnost a rychlost trestu. Jasně říká, že jednou z největších překážek není ukřutnost trestů, nýbrž nevyhnutelnost těchto a tudíž bedlivost úředníků a ona neúprosná přísnost soudcova, která má býti doprovázena mírným zákonodárstvím, má-li býti užitečnou ctností. Ve vztahu k rychlosti ukládání trestů uvádí, že čím trest bude rychlejší a bližší spáchanému

---

²⁸ Beccaria, C. *O zločinech a trestech*. Praha : J. Otta, 1893, s. 40 - 43

zločinu, tím bude spravedlivější a tím užitečnější. A nejen trest, proces samotný měl by skončit v čase co možná nejkratším. K odůvodnění tohoto tvrzení předkládá hned několik argumentů. Z hlediska obviněného uvádí, že je kruté jej podrobovat dlouhému čekání v nejistotě na vynesení rozsudku o jeho vině a trestu, stejně tak není správné ponechávat jej po dlouhou dobu čekat na rozsudek ve vězení, což pro něj rovněž představuje zbytečné trápení. Z hlediska užitečnosti trestu je rychlost též důležitá, protože čím je délka času, která je mezi trestem a zločinem, tím mohutnější a trvalejší v je v lidské mysli sloučení těchto dvou pojmů Zločinu a trestu, tak že mimovolně se považuje jeden za příčinu a druhý za účinek nutný a nevyhnutelný.

Beccaria tedy říká, že záruku pro větší bezpečnost společnosti skýtá takový systém, ve kterém potencionálnímu pachateli ve spáchání trestného činu brání jeho povědomí o tom, že po spáchání trestného činu bude s velkou pravděpodobností odhalen, usvědčen a potrestán. Naopak mnohem menší preventivní význam přikládá takovému systému, v němž má pachateli od spáchání trestného činu odrazovat vědomí, že bude-li jako pachatel tohoto činu odhalen a usvědčen, bude krutě a nelidsky potrestán, když ovšem pravděpodobnost tohoto odhalení je poměrně malá.

Proti užívání krutých a nelidských trestů vyslovil Beccaria ve své práci ještě řadu dalších argumentů, prostřednictvím nichž poukázal na nesoulad mezi takovým trestáním a účelem trestu, jeho spravedlivostí, přiměřeností ke spáchanému deliktu i s údajným preventivním účinkem na ostatní nekriminální populaci. V návaznosti na to Beccaria až na některé odůvodněné výjimky odmítá trest smrti, resp., odmítá přiznat státům právo tento trest vynášet a vykonávat. Ve vztahu k účinkům trestů na společnost Beccaria z vlastností lidské povahy, zejména z její adaptability na okolní podmínky, dovozuje neopodstatněnost představ o odstrašujícím účinku drakonických trestů. V téže míře, v jaké trest stává se krutějším, zatvrzuje se mysl lidská, která je jako tekutina: stojí vždy v rovnováze s předměty ji obklopujícími; a moc vášní vždy způsobí, že po století ukrutných trestů kolo leká tak, jak před tím vězení.²⁹

Dále ve vztahu k preventivnímu účinku, který by trest dle něj měl mít, považuje za mnohem efektivnější déle trávající tresty, jako např. vyhnanství či nucené práce, než krátké, byť silně odstrašující působení krutého trestu. Dovojuje to z poznatku, že déle trávající vjemy dělají na lidskou mysl mnohem větší a silnější dojem.

---

²⁹ Beccaria, C. *O zločinech a trestech*. Praha : J. Otta, 1893, s. 41-66

Beccaria prosazuje úměrnost trestu spáchanému zločinu. Vychází přitom z teorie indeterminismu, když říká, že lidé při svém jednání poměřují překážky a prospěch, který jim přinese. Říká pak, že jestliže stejný trest je určen na dva zločiny, které nestejně urážejí společnost, tu lidé nenajdou silnější překážky a páchají větší delikt, jestliže shledají, že s ním je spojen větší prospěch. Dovojuje pak, že trest musí být úměrný protiprávnímu činu pachatele a měřítkem musí být škoda způsobená společností. Pochybili ti, kteří domnívali se, že pravým měřítkem zločinů je úmysl pachatele; úmysl závisí od skutečného dojmu předmětu na pachatele a od předchozí nálady mysli jeho. Tyto jsou však různé u všech lidí i u každého člověka dle toho, jak rychle střídají se myšlenky, vášně a okolnosti. Bylo by tudíž nutno, utvořiti zvláštní zákoník nejen pro každého občana, ale i zvláštní zákon pro každý zločin. Někdy způsobí lidé, majíce nejlepší úmysly, velmi veliké zlo společnosti a někdy způsobují dobro, majíce třeba velmi nekalé úmysly. Hledisko požadované diferenciacie trestů v závislosti na újmě, kterou pachatel svým činem způsobil společnosti, je další Beccariuv argument proti užívání krutých trestů, kterým jsou omezené možnosti rozlišování zcela vlastní. Uvádí k tomu, že není tak snadno zachovati poměr podstatný mezi zločinem a trestem; poněvadž byť i vynalézavá ukrutnost měnila co nejčtetněji způsob trápení, přece nemůže překročiti onu nejzazší sílu, až ku které je omezena soustava a citlivost lidská. Když už se mluví o třídění trestů, tak je nutno poznamenat, že jednou z myšlenek je, že tresty mají být stejné jak pro prvního tak nejposlednějšího občana. Těmito slovy označil Beccaria poprvé zásadu, která byla později přijata do všech základních zákonů moderních států v Evropě.

V díle jsou rozvíjeny teorie jak trestat jednotlivé trestné činy. Na prvním místě krádeže, které jsou bez násilí provedené měli by se trestat tresty peněžitými. Musíme si položit otázku, zda v krajích kde malá domácí krádež je trestána smrtí, není tento nepřiměřený trest příliš nebezpečný pro společnost, nebo zda není vyzváním k lotrovství. Neboť jestliže pán vydá svého služebníka spravedlnosti pro krádež nepatrnou, pro kterou bere se život tomuto nešťastníkovi, veškeré sousedstvo pojme hrůzu proti takovému pánovi. Poté se lidé cítí v odporu před zákonem, a tudíž zákon takový nestojí za nic. A jak to dopadá je na snadě. Páni, kteří byli okradeni a nechtějí se vydat veřejnému opovržení, spokojí se s tím, že vyženou své služebníky ze služby a jdou krást jinam. Krádeže se tak pomalu ale jistě mění v lupičství, protože trest smrti

je uložen jak za krádež nepatrnou, tak za krádež značnou.³⁰ Tyto nepatrné krádeže měli by se trestat finanční pokutou, a pokud právo vlastnické neponechalo nebožákovi nic než holý život je nejvhodnější odčinění společnosti veřejná práce k dobru společnosti. Avšak pokud je krádež spojena s násilím, musí být trestána jak citelně na těle tak i ztrátou svobody. V té době se moc nerozlišovaly tresty krádeží násilných od trestů krádeží prostých, poněvadž život člověka a zaplacení značné sumy peněz se tu na roveň staví, ovšem bezdůvodně.

Dalším z řady je podloudnictví. To je tím pravým zločinem, který uráží panovníka a národy, jeho tresty však nasmějí býti zneuctující, poněvadž nepřivádí žádnou nečestnost ve veřejném mínění, i když skutečně bylo spácháno.

O dlužnících Beccaria uvedl, asi tolik, že má-li dobrá víra ve smlouvy a bezpečnost obchodu býti zachována, musí zákonodárce zabezpečiti věřitelům osoby dlužníků. Měl by se ale odlišovat úpadek úmyslný od úpadku nezaviněného. Prvý by měl být trestán týmž trestem, který je určen pro padělatele peněz, protože padělání kusu raženého kovu který jest zárukou závazků občanů, není větším zločinem, než padělat závazky samotné. Kdo ale upadl do konkurzu nevinně a svoji nevinu dokáže při vyšetřování, nemůže býti trestán stejně tvrdě. Přesněji by se měl rozeznávat zlý úmysl od těžké viny, vina těžké od lehké, a tato od dokonalé nevinu. Na první případ by se měli stanovit tresty stanovené za padělání, v druhém případě menší tresty, které ale budou spojené s odnětím svobody. V posledním případě by se měla ponechat svobodná volba prostředků, které by věřitelé sami použili. Rozdíl mezi jednotlivými stupni viny by musel být stanoven nekompromisně neúprosným a nestranným zákonem a né libovůlí kohokoliv, nebo někdy nebezpečnou moudrostí soudce.

Ke třetímu druhu zločinu náležejí zejména ty, které ruší veřejný klid a pokoj občanů, jako je hulákání, rvačky na místech veřejných, ale i třeba vášnivé řečnění, které vzbuzuje vznětlivé vášně zvědavého davu. Osvětlení noční nákladem veřejným, stráž rozdělená v různých částech města, jednoduché a mravní rozpravy náboženské, vyhrazené mlčenlivému a posvátnému klidu chrámů, chráněných mocí veřejnou, rozmluvy určené k ochraně zájmů soukromých i veřejných ve sborech národa, v parlamentech, nebo v sídle panovníka, to všechno jsou prostředky účinné, aby zmizelo

---

³⁰ *Beccaria, C. O zločinech a trestech.. Praha : J. Otta, 1893, s. 62-74*

nebezpečné hromadění vášní v lidu. Není žádné výjimky ze zásady: „Každý občan musí vědět, kdy je vinným nebo kdy je nevinným.“³¹

V rámci své práce Beccaria lehce zabrousil do problematiky prevence kriminality. Vychází přitom ze zásady, že pro společnost je mnohem výhodnější a méně namáhavější zločinům předcházet než je trestat. Vychází z toho, že předpokladem účinnému zamezování zločinnosti jsou jasné a srozumitelné a respektované zákony. Dalším Beccarii vyzdvihovaným momentem je vzdělanost prostého lidu, která rozšiřuje obzory a umožňuje jim rozpoznávat složitý jazyk zákonů a uznávat jejich nezbytnost. Není člověka osvíceného, který by nemiloval veřejných, jasných a užitečných smluv společenské bezpečnosti, porovnáváje drobet neužitečné svobody jim obětované s velikým počtem všech svobod, obětovaných lidmi jinými, kteří nemajíce zákonů mohli by se státí spiklenci proti němu. Kdokoliv má vnímavou mysl a podívá-li se na sbírku zákonů dobře učiněných, a shledá-li, že neztratil leč osudnou svobodu, způsobovati jiným zlo, bude přinucen, aby dobrořečil trůnu a tomu, kdo jej zaujímá. Konečně za nejbezpečnější prostředek zamezování zločinů považuje Beccaria výchovu, kterou zde chápe spíše ve smyslu dobrého příkladu, vzdělání a osvěty, poskytované samotným státem nebo „mudrci“.

Svou práci Beccaria zakončuje postulováním všeobecné zásady, která by podle něj měla ovládat trestání : Nemá-li žádný trest být násilím, kterého se dopouští buď jednotlivec aneb mnozí na jediném občanu, musí nutně býti veřejný, rychle následující, nutný, tak malý, jak to možno za daných poměrů, přiměřený zločinu, předepsaný zákony.³²

Beccariova práce rozhodně nebyla ve své době všeobecně akceptována, lze naopak říci, že se stávala i předmětem sžíravé kritiky některých jeho současníků, kteří nechtěli přijmout osvícenské náhledy Beccaria. Přesto ovšem měla značný vliv na tehdy probíhající změnu v náhledu na účel trestu a trestání a mnoho z myšlenek v ní obsažených našlo svůj odraz v trestní politice některých panovníků a vlád.

Na Beccariovy myšlenky pak bezprostředně navázali další myslitelé, kteří pak rozvinuli jím načrtnutou relativní teorii trestu. Zmiňme zejména Giandomenica Romagnosiho, který rovněž vycházel z konceptu trestu jako prostředku ochrany společnosti a rozvinul své myšlenky až do poměrně radikálního stanoviska, podle nějž

---

³¹ Beccaria, C. *O zločinech a trestech*. Přeložil Josef Sládeček. Praha : J. Otta, 1893, s. 75 -79

³² Beccaria, C. *O zločinech a trestech*. Přeložil Josef Sládeček. Praha : J. Otta, 1893, s. 98-99

společnost nemá právo trestat provinilce, pokud vznikne po prvním zločinu morální přesvědčení, že nebude následovat další.³³

---

³³Baratta, A. *Sociologie trestního práva.. Brno, s. 17*

2.4 Dílčí závěr

Ve shrnutí této kapitoly, která se týkala vězeňství v období devatenáctého století na území současné České republiky, je nutno podotknout, že se odlišovalo od předcházejících staletí v několika podstatných jevech. V té době se již do podvědomí panovníků začaly dostávat myšlenky osvícenských filozofů 17. a 18. století. Panovníci se také snažili zlepšovat a upravovat podmínky ve vězeních. Příkladem mohou být nejrůznější zákony a předpisy, které již za Marie Terezie a Josefa II. začaly vycházet.

České vězeňství, propojené s nařízeními habsburské dynastie, se řídilo těmito centrálními zákony. Panovníci však dali jednotlivým soudním okresům a věznicím volnou ruku v předpisech a nařízeních, které si tyto instituce tvořily samostatně. Proto se nařízení, vyhlášky a předpisy jednotlivých soudů a věznic od sebe mírně odlišovaly.

Nicméně stále byla v době, která zatím nepřála humanizaci vězeňství, a proto jsem do této kapitoly zahrnul různé způsoby trestů smrti, které se ještě za doby vlády Habsburků užívaly, a dále jsem osvětlil problematiku tortury, jako vyslyšací metody této doby.

Další z věcí, která mě velmi zaujala, byl italský reformátor O. Beccaria, který ve svém díle „O zločinu a trestu“ rozvedl teorii o budoucnosti soudních líčení a trestech pro pachatele. Dílo se tak ujalo, že se stalo základem pro reformy soudnictví a udělování trestů v Evropě.

V rámci Rakousko-Uherské monarchie, tedy i na území Čech, Moravy i Slezska, došlo v roce 1850 k zestátnění vězeňství, stejně jako soudů, v souvislosti se zrušením patrimoniální správy. Tímto krokem se otevřela možnost k reformování vězeňského systému. Do té doby věznice, stejně jako soudy, podléhaly vrchnosti. Vězeňská stráž existovala samozřejmě před touto dobou také. Instituce vězeňských dozorců je přitom stejně stará jako vězení samo, přitom šlo o zaměstnance jednotlivých věznic.

Rakouský trestní zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, rozlišoval mezi trestem vězení, které bylo ukládáno za přečiny a přestupky, a trestem žaláře, jež byl ukládán za zločiny. Další diferenciací bylo rozdělení jednotlivých trestů na těžký žalář či žalář a tuhé vězení či vězení, přičemž rozdíl mezi jednotlivými byl hlavně ve způsobu poutání, stravování a zařazení trestanců do pracovní činnosti. Trest vězení se vykonával ve věznicích okresních soudů, trest žaláře do jednoho roku ve věznicích tzv. Sborových soudů první instance tedy Krajských, resp. Zemských soudů,

a pokud trest žaláře přesahoval jeden rok, tak v samotných trestnicích. V Čechách byly tři trestnice mužské a jedna ženská.

Podle stupně zločinnosti a dosažené nápravy byli dále rozdělováni do 3 disciplinárních */kázeňských/* tříd, kterým odpovídala různá míra přiznávaných zvýhodnění. Trestanci byli umisťováni určitou dobu v samovazbě na samostatné cele a pro zbytek trestu ve společné vazbě, tedy na společné ložnici. Chování a činnost trestanců upravoval "domácí řád" a jeho porušování bylo kázeňsky trestáno. Mezi nejpřísnější tresty patřily půst, tvrdé lože, samovazba či temnice. Všichni trestanci byli povinni vykonávat přidělenou práci, přičemž výdělek z jejich činnosti nebo práce připadal státu, trestancům se připisovala pouze určitá částka */pensum/*, jež se řídila třídou, v níž byl konkrétní trestanec zařazen, a taktéž zručností trestance. Polovinu tohoto výdělku mohl trestanec použít sám pro sebe a druhá část se mu vyplácela při ukončení trestu a odchodu z trestnice. Již v roce 1889 byla zřízena v trestnici pražské a mariborské zvláštní oddělení pro mladistvé, kteří měli povoleny i delší vycházky, kdy u "normálních" trestanců to byla hodina denně. Trestanci byli dále povinni navštěvovat bohoslužby s výběrem mezi katolickými, evangelickými nebo židovskými. Trestanci, kteří byli negramotní nebo neměli elementární vzdělání, splňující podmínku věku do 35 let, byli povinni se zúčastňovat školního vyučování.

Nařízením ministerstva státního a ministerstva práv č. 109 ze dne 25. října 1865 ř.z. bylo vězeňství a tedy i správa věznic podřízena ministerstvu spravedlnosti, které bylo jako ústřední orgán státní správy soudů zřízeno již ke dni 20.3.1848, přičemž prvním ministrem spravedlnosti byl politik hrabě Ludwig Taaffe. Takto vymezená působnost ministerstva trvala s drobnými úpravami až do rozpadu Rakouska - Uherska v roce 1918.

V roce 1870 byla založena tzv. justiční stráž */Justizwache/*, její oficiální název byl Vojenský strážní sbor pro c.k. civilní soudy ve Vídni */Militär-Wach-Corps für die k.k. Civil-Gerichte in Wien/*. Příslušníci tohoto sboru byli vojáci a spadali pod společné ministerstvo války. Měli za úkol udržovat pořádek v objektech civilních soudů ve Vídni. Vykonávali tedy službu pro resort ministerstva spravedlnosti */Justizministerium/*. Je zde určitá shoda s vojenským policejním sborem před rokem 1870, který byl rovněž počítán mezi armádu, avšak sloužil civilnímu resortu. Celá justiční stráž měla asi 250 mužů, byla tedy poměrně početně slabá. Její vojenský charakter vyjadřovala navenek uniforma, téměř totožná se stejnokrojem vojenské policie.

Stejně tomu bylo i u vězeňské stráže. Jednalo se prakticky o vojáky, kteří zabezpečovali střežení trestních ústavů podřízených ministerstvu spravedlnosti od jejich převzetí v šedesátých letech až do roku 1914, kdy byl vydán zákon č. 16/1914 ř.z., o sboru stráže vězeňské. Tím byl oficiálně zřízen Sbor vězeňské stráže již podřízen ministerstvu spravedlnosti, nikoliv armádě a ministerstvu války. Dohled nad výkonem trestu prováděl domácí komisař, příslušný vrchní státní zástupce a v nejvyšší instanci generální inspektor pro vězeňství se sídlem v Praze. Správa trestních ústavů byla poté svěřena ženským řeholním řádům. V Čechách přitom takto působila Kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského. Představená řádu rozhodovala ve spolupráci s inspektorem ústavu, který byl zodpovědný za službu dozorců.

Lze tedy konstatovat, že vězeňství v období devatenáctého století na území současné České republiky se odlišovalo od předcházejících staletí v několika podstatných jevech.

3 Období první republiky a Protektorátu

3.1 Věznění po první světové válce

Po vzniku Československé republiky (ČSR) v roce 1918 byl recipován justiční a vězeňský systém rakouské monarchie. Základní legislativní úprava, organizace a správa vězeňství byla postupně zdokonalována počínaje rokem 1919. Ministerstvo spravedlnosti bylo zřízeno zákonem Národního výboru československého č. 2/1918 Sb., jímž se zřizují nejvyšší správní úřady ve státě československém. Ministerstvo spravedlnosti proto i nadále vykonávalo státní správu soudů, státních zastupitelství a věznic.

Převzetí věznic po vzniku Československé republiky nečinilo na území Čech a Moravy větších potíží. Na území Slovenska byla situace o mnoho složitější. Některé soudy byly nepřevzaté a z Čech museli být posláni soudci, kterých se Slovákům nedostávalo. Po vzniku republiky byli vyšší soudní úředníci a pracovníci věznic povinni složit slib věrnosti Československé republice. Svoji práci mohli dále vykonávat pouze po složení tohoto slibu. A toto byl na území Slovenska problém, protože vyšší státní úředníci maďarské nebo rakouské národnosti sami odcházeli od soudů a z věznic. Nedostatek pracovníků v oboru justice vyřešila československá vláda tím, že vysílala na území Slovenska nejen úředníky, kteří se vraceli do své vlasti z různých míst bývalého mocnářství Rakouska - Uherska, kam byli již před vypuknutím první světové války služebně přiděleni, ale i ty, kteří byli právě propuštěni z armády a hledali nové zaměstnání.

Na přelomu 30. a 40. let dosáhlo československé vězeňství přinejmenším úrovně, která byla obvyklá v evropských státech s vyspělým demokratickým zřízením. Do této úrovně se počítalo především zachování práv vězňů a kontrola dodržování těchto práv. V nově vzniklém československém státě byly v oblasti justice celkem rychle vytvořeny nejvyšší instance, kdy na ministerstvu spravedlnosti vznikla tři nová oddělení. Do pravomoci jednoho z nich spadala problematika organizace československého vězeňství, včetně dohledu na jednotlivé trestní ústavy. Na ministerstvu spravedlnosti i na soudech dále pracovali úředníci, kteří působili v českém soudnictví již v předchozích letech. K těmto se přidali noví čeští úředníci, kteří se vraceli do republiky z vídeňských ústředních úřadů a z dalších pracovišť bývalé

monarchie. Během prvních let samostatnosti státu se musela vytvořit zcela nová organizace vězeňství na území Slovenska. Vzhledem k tomu, že na území Slovenska neplatil před rokem 1918 rakouský trestní řád, ale odlišný řád, který byl užívaný v Uhrách.³⁴

Jedním z prvních opatření, které zavedlo ministerstvo spravedlnosti, bylo roztržidění vězňů podle povahy spáchaného trestného činu. Tresty, které převyšovaly jeden rok ztráty svobody, začali odsouzení odpykávat ve věznicích krajských nebo okresních soudů. Tyto soudy byly vybaveny i oddělenými celami pro vyšetřovance. Nová opatření se týkala i vězeňského personálu. Cizí státní příslušníci z řad dozorců byli propuštěni, pokud nesložili slib věrnosti republice a nezavázali se, že se naučí dobře česky, nebo slovensky. Ministerstvo začalo dále věnovat pozornost utužení všeobecné kázně, která byla ve věznicích ke konci války dosti uvolněná. Vzhledem k tomu, že před válkou měl prakticky každý trestní ústav vlastní specializované předpisy, začalo ministerstvo počínaje rokem 1921 s úpravou a sjednocením těchto vězeňských předpisů. Po válce nebyl dostatek kvalifikovaných a zkušených lidí, kteří by se mohli bez problémů zapojit do práce v trestních ústavech, nastupovali sem bývalí vojáci, legionáři, lidé bez práce, vzdělání a jakéhokoliv výcviku. Bylo proto zapotřebí započít se vzděláváním zvláště dozorců. Již po roce 1920 byly zaváděny odborné vzdělávací kurzy, zakončené praktickými zkouškami následnou zkušební dobou před definitivním přijetím nového dozorce.³⁵

Zaměstnanci věznice se dělili do několika tříd. Nejpočetnější byla skupina dozorců. Na místa dozorců byl vypisován konkurz. Od poloviny 40. let 20. století, tedy v době kdy se v Německu ujímali vlády nacisté, byl přijímán zvýšený počet nových adeptů na toto pracovní zařazení. Výhodou práce dozorce byl nárok na penzijní připojištění, na ušití uniformy a další výhody, které poskytoval stát. Každý nový adept musel projít tříměsíčním kurzem, kde se seznámil s režimem věznic a s tím, jak vykonávat praktickou službu. Zároveň byl vybaven teoretickými znalostmi, především potom právními předpisy a zákony, které se týkaly zacházení s vězni. Základní kurz byl ukončen závěrečnými zkouškami, kdy po úspěšném ukončení byl absolvent umístěn do některé z věznic jako pomocný dozorce. Po pěti letech služby mohli být pomocní dozorcei na základě pracovního hodnocení jmenováni dozorcei s nárokem na penzi.

---

³⁴ J. Uhlík *Historie věznění a vězeňství v Čechách* s.219

³⁵ *tamtéž*, s 219

Z dozorců byli jmenováni vrchní dozorcí a inspektoři vězeňské stráže. Vězeňští úředníci měli vysokoškolské nebo střední vzdělání a odbornou vězeňskou kvalifikaci. Ve věznicích byli zaměstnáváni učitelé, lékaři a dále duchovní.³⁶

Nesporným úspěchem byl výběr a hlavně výchova vězeňského personálu nejen po stránce odborné, ale také po stránce morální, vedoucí k zodpovědnému chování zaměstnanců věznic vůči vězňům, a dále k přesnému plnění povinností. Tyto kladné rysy, které se dařilo budovat u zaměstnanců, vedly k omezení nepřijatelného zacházení s vězni, ale třeba i ke snížení nebezpečí braní úplatků. Postupem doby se zvyšovala prestiž vězeňského personálu ve společnosti natolik, že vězeňství bylo ze strany občanů pokládáno za důležitou součástí ochrany práva a pořádku.

V letech 1921 až 1923 bylo v československých věznicích podle ministerského rady Dr. Lányho, 11 888 až 12 209 trestanců. V přeplněných věznicích ještě vykonávala většina odsouzených svůj trest ve společných celách obývaných větším počtem bez přihlídnutí k různosti spáchaných deliktů. Tato situace pochopitelně již zpočátku značnou měrou přispívala ke značné neúspěšnosti nápravných snah, nevedla ani k potřebnému zlepšení uvolněné kázně trestanců, neboť mnozí prvotrestaní se díky společnému věznění se zkušenými recidivisty místo nápravy spíše zdokonalovali ve zločineckých praktikách. Proto byla urychleně prováděna nejen diferenciací trestanců podle spáchaných trestných činů, ale i specializace jednotlivých vězeňských ústavů. V případě spáchání závažných deliktů bylo postupně upouštěno od věznění podle místa pobytu pachatelů trestných činů před odsouzením, přihlíželo se především k povaze deliktu a k osobním vlastnostem odsouzeného.³⁷

Ve vězeňství byl zejména prohlubován progresivní systém výkonu trestu, založený na postupném zmírňování vězeňského režimu v závislosti na průběhu nápravy trestanců, rozdělených zpravidla do 3 disciplinárních tříd. Převedení do I. třídy bylo předpokladem k návrhu na podmíněné propuštění z výkonu trestu, které bylo uzákoněno již v roce 1919. V roce 1928 existovalo v ČSR 6 mužských trestnic k výkonu trestů od 1 roku až po doživotí, z toho 2 trestnice pro prvotrestance a polepšitelné recidivisty (Plzeň, Leopoldov) a 2 trestnice pro nepolepšitelné trestance (Kartouzy, Ilava), dále trestnice pro choré a invalidní trestance (Mírov) a trestní ústav pro mladistvé do 20 let s trestem nad 6 měsíců (Mikulov). Vedle toho existovala samostatná ženská trestnice

---

³⁶ J. Uhlík *Historie věznění a vězeňství v Čechách s.221*

³⁷ J. Uhlík *Historie věznění a vězeňství v Čechách s.218*

s oddělením pro mladistvé (Řepy u Prahy). Tresty žaláře od 6 měsíců do 1 roku byly vykonávány v trestních odděleních krajských soudních věznic. Mužští trestanci s dlouhodobými tresty bez možnosti podmíněného propuštění byli po dvou třetinách vykonaného trestu přemísťováni do tzv. přechodného ústavu v Leopoldově. Mladiství vykonávali trest zavření v polepšovnicích nebo v určených trestních ústavech. Vězeňství bylo centrálně řízeno příslušným odborem na ministerstvu spravedlnosti, který úzce spolupracoval s Mezinárodní komisí pro trestní právo a vězeňství. Dohled nad výkonem trestu prováděli domácí komisaři (příslušní okresní prokurátoři), občanští kontroloři (poslanci Národního shromáždění) a od roku 1921 pověření úředníci ministerstva spravedlnosti.³⁸

Vězni měli nárok si stěžovat jednak řediteli věznice a jednak na ministerstvo spravedlnosti.

Vězni odsouzení za kriminální delikty měli povinnost pracovat, vyšetřovanci a političtí vězni pracovat nemuseli. Povinností nevyučených bylo naučit se vhodné práci, kterou by se mohli po ukončení trestu a propuštění z věznice živit.

Vězni byli zaměstnáváni především pro potřeby věznice. Aby nebyla poškozována práva živnostníků, byly vykovávány řemeslné práce jen pro potřebu věznice, jejich zaměstnanců a státu. Ve vybraných věznicích bylo možno získat výuční list bez udání místa získání, po propuštění z vězení tedy nebylo možno poukazovat na to, že se nový zájemce o práci vyučil ve vězení. Tento systém funguje i v současné době. Někteří vězni mohli pracovat i mimo věznici pro soukromníky, ti však museli předložit úřední potvrzení, že místní dělníci nebudou prací vězňů znevýhodněni. Pracovní zařazení vězňů v době první republiky bylo organizováno tak dobře, že věznicím nejen přinášelo užitek, ale i zisk.³⁹

Dne 16. července 1931 byl vydán Národním shromážděním republiky Československé zákon číslo 123/1931 o státním vězení. V prvním odstavci prvního paragrafu je psáno, že ukládá-li soud trest na svobodě za trestný čin, který podle své povahy a podle okolností, za nichž byl spáchán, svědčí o snaze pachatele vykonati vliv na uspořádání věcí veřejných nebo sociálních, a který způsobem svého provedení, užitými prostředky nebo zaviněnými následky není zvláště zavržitelný a nebyl spáchán z pohnutky nízké nebo nečestné, uloží na místě trestu těžkého žaláře, káznice nebo

---

³⁸ www.vscr.cz

³⁹ J. Uhlík *Historie věznění a vězeňství v Čechách* s.222

žaláře trest státního vězení a ukládá-li trest tuhého vězení, vězení neb uzamčení, vysloví zároveň, že tento trest má být vykonán podle předpisů o výkonu trestu státního vězení.⁴⁰

V paragrafu číslo 4 je dále uvedeno, že zatímná a vyšetřovací vazba, kterou vytrpěl odsouzený před prohlášením i po prohlášení rozsudku pro trestný čin, za který byl uložen trest státního vězení nebo jiný trest na svobodě, který má být vykonán podle předpisů o výkonu trestu státního vězení, budiž započtena vždy celá do trestu.⁴¹

V paragrafu 5 tohoto zákona je dále uvedeno, že trest státního vězení se vykoná v zařízení dle možností soudu, v jehož obvodě odsouzený bydlí, tedy buď v trestnici, nebo věznici krajského soudu.⁴² Vězňům, kteří vykovali trest státního vězení, náležely za výkonu trestu tyto výhody:

1. Bud'tež umístěni vždy odděleně od ostatních vězňů, a žádají-li o to, ubytováni podle možnosti jednotlivě.
2. Mohou užívatí vlastního oděvu, prádla a obuvi i ložního zařízení.
3. Nesmějí býti k práci nuceni, smějí se však podle vlastní volby zaměstnávatí přiměřenou prací, nezávadnou s hlediska vězeňské kázně.
4. Jsou zproštěni povinnosti uklízeti vězeňské místnosti.
5. Mohou si opatřovati prostřednictvím správy ústavu jednoduchou stravu na místě vězeňské stravy.
6. Smějí pobýti čtyři hodiny denně na volném vzduchu a konati při tom tělesné cviky
7. Mohou si opatřovati a čísti knihy a časopisy a používatí psacích potřeb.
8. Smějí kouřiti a přijmatí návštěvy, pokud se to nepřičí zvláštním předpisům, které o tom budou vydány.⁴³

Odsouzení ale neměli jen výhody, ale jako kárný trest mohli být osobám, na nichž bylo vykonáváno státní vězení, uloženy toliko důtka, půst, odloučení od ostatních vězňů a odnětí některých výhod, s výjimkou těch, které jsem uvedl v bodě 1 až 8.⁴⁴

V polovině 30. let bylo dosaženo stabilizace a prvních úspěchů československého vězeňství díky správnému určení koncepce, s využitím uplatňování

---

⁴⁰ Zákon č. 123/1931 Sb., o státním vězení, §1/1

⁴¹ Zákon č. 123/1931 Sb., o státním vězení, §4/2

⁴² Zákon č. 123/1931 Sb., o státním vězení, §5/1

⁴³ Zákon č. 123/1931 Sb., o státním vězení, §5/2

⁴⁴ Zákon č. 123/1931 Sb., o státním vězení, §5/3

nových optimálních zásad ve způsobu výchovy a zacházení s vězni. Působení na vězně mělo stále více komplexnější charakter. Jednotlivé složky zacházení s vězni byly poměrně vhodně vyvážené, a to i z dnešního hlediska. Zároveň byl do vězeňské praxe pomalu a trpělivě uváděn vzájemně navazující systém nápravy odsouzených. Zde byly zahrnuty specializované věznice pro nenapravitelné delikventy přes donucovací pracovny, polepšovny až k přechodnímu ústavu a koloniím trestníků.⁴⁵

Do období první republiky si dovolím zařadit i období, kdy české země spadaly do Protektorátu Čechy a Morava. A to vzhledem k tomu, že v této době se vězeňství na území současně České republiky poněkud zpřísnilo. Toto zpřísnění nebylo vlivem domácí politické scény, ale nařízením nacistické vlády sídlící v Berlíně. Dne 10. srpna 1939 vyšlo vládní nařízení číslo 218 o správě soudních věznic a trestních ústavů. Zde bylo v §1 uvedeno: Řízení a správa soudních věznic a trestních ústavů, počítajíc v to i ústav pro choré vězně, jakož i dozor na soudní věznice a trestní ústavy náleží k věcem justiční správy. V závěrečných ustanoveních tohoto nařízení je dále uvedeno, že se ruší nařízení ze dne 25. října 1865, č. 109, jímž bylo vyhlášeno převzetí řízení a správy vězeňství ministerstvem spravedlnosti.⁴⁶

V období První republiky mohli žádat odsouzení o podmíněčné propuštění pokud si odpykali alespoň dvě třetiny trestu, nejméně však jeden rok. Pokud byl vězeň odsouzen k doživotnímu žaláři, mohl o podmíněčné propuštění požádat nejdříve po odpykání 15 let. Komise hodnotící podmíněčné propuštění mohla dle svého uvážení uložit ochranný dohled nad propuštěným, mohla omezit způsob života a určit místo pobytu propuštěného. Pokud byl odsouzený podmíněčně propuštěn, byla mu určena zkušební doba maximálně dva roky, výjimku tvořili vězni odsouzení za těžké provinění, kde mohla být zkušební doba stanovena na dobu 10 let.⁴⁷

---

⁴⁵ J. Uhlík *Historie věznění a vězeňství v Čechách s.236*

⁴⁶ *Vládní nařízení ze dne 10.8.1939 o správě soudních věznic a trestních ústavů*

⁴⁷ J. Uhlík *Historie věznění a vězeňství v Čechách s.222*

3.2 Období Protektorátu Čechy a Morava

Po rozpadu samostatného Československa vlivem vpádu německých vojsk a vzniku Protektorátu Čechy a Morava dosavadní justiční a vězeňský systém zůstal zachován, a to včetně základní legislativní úpravy, organizace a správy celého vězeňství. V protektorátním ministerstvu spravedlnosti působil pověřenec Úřadu říšského protektora, který sledoval a koordinoval činnost ministerstva s německými úřady. Vězeňská zařízení, tedy soudní věznice a trestnice, byla využívána zcela nebo také zčásti pro potřeby německé justice a hlavně tajné státní policie Gestapa /*Geheime staadtpolizei*/, jež mělo výhradní pravomoc vyšetřovat trestné činy proti Velkoněmecké říši, a tedy pod jejich pravomoc spadali i občané protektorátu.

V jednotlivých soudních věznicích a trestnicích často existovalo jak vedení české/protektorátní/, jež zpravidla zajišťovalo provozní činnost, tak vedení německé /říšské/, které zajišťovalo využívání věznic pro vazební účely nacistických soudů a vyšetřovací účely gestapa. Veškerý personál protektorátní správy ve vězeňství na všech stupních byl nucen složit slib věrnosti vůdci Adolfu Hitlerovi a zkoušku z německého jazyka. V souvislosti s protinacistickým odporem bylo přitom v letech 1939 - 1942 vyšetřováno gestapem celkem 72 zaměstnanců protektorátního vězeňství, přičemž nejčastěji šlo o dozorce. Dohled nad výkonem trestu nadále vykonávali domácí komisaři, zejména však úředníci nově zřízené Generální inspekce vězeňství pro výkon nejvyššího dozoru nad soudními věznicemi a trestními ústavy. Působnost dozoru, všeobecná správa a řízení soudních věznic a trestnic se po dobu protektorátu několikrát změnila. V roce 1943 přešla na vrchní soudy a v roce 1945 se vrátila zpět do působnosti ministerstva spravedlnosti.⁴⁸

---

⁴⁸ <http://trestni.juristic.cz/35610/clanek>

3.3 Dílčí závěr

V roce 1918 po vzniku samostatného Československa toto v důsledku recipročního zákona převzalo i stávající rakouský systém justiční a vězeňský, který však byl na pokraji úpadku. I nadále státní správu soudů, státních zastupitelství a věznic provádělo Ministerstvo spravedlnosti, nyní s nově upraveným postavením dle zákona č. 2/1918 Sb., jímž se zřizují nejvyšší správní úřady ve státě československém. Z důvodu neutěšeného stavu začal být již od počátku celý systém vězeňství zdokonalován, začaly se též připravovat nové právní předpisy a byl vypracován plán ke vzdělávání dozorců. Zejména došlo k prohlubování progresivního systému výkonu trestu, jenž byl založen na postupném zmírňování vězeňského režimu v závislosti na průběhu nápravy trestanců, kteří byli rozděleni zpravidla do 3 disciplinárních tříd. Převedení trestanců do I. třídy bylo předpokladem k návrhu na podmíněné propuštění z výkonu trestu, které bylo uzákoněno v souvislosti se změnami vězeňství již v roce 1919.

V roce 1918 měla republika 7 trestnic určených odpykání trestů delších než jeden rok a doživotních, státní polepšovnu Komenského ústav v Košicích pro chlapce odsouzené k polepšovacím výchově nebo dodané tam pro mravní pochybení bez soudního rozsudku na žádost příslušného úřadu nebo rodiči, 36 věznic sborových soudů určených k odpykání trestů od jednoho měsíce do jednoho roku a 388 věznic soudů okresních, určených k odpykání krátkých trestů přestupkových. Všechny tyto ústavy však byly jednak zastaralé a zchátralé, a také mnohé nevyhovovaly vězeňským potřebám. Od roku 1922 ovšem začala klesat zločinnost, a tak se celému vězeňskému systému značně ulevilo.

Do 30. let došlo v rámci reorganizace a modernizace k velkému pokroku vězeňství: Republika se v tomto ohledu mohla rovnat i ostatním vyspělým státům.

Věznice v Československu v roce 1928 :

- **mužské trestnice** k výkonu trestů od 1 roku až po doživotí:
- trestnice pro prvotrestance a polepšitelné recidivisty / **Plzeň, Leopoldov**
- trestnice pro nepolepšitelné trestance / **Kartouzy, Ilava**
- trestnice pro choré a invalidní trestance / **Mírov**
- trestní ústav pro mladistvé do 20 let s trestem nad 6 měsíců / **Mikulov**
- samostatná **ženská trestnice** s oddělením pro mladistvé / **Řepy u Prahy**

4 Období socializace (1945 – 1989)

4.1 Režim

Po druhé světové válce byly u většiny občanů Československé republiky pocity nadšení z nabyté svobody a také z konce ohrožení trvajících několik let. Současně však lidé byli naplněni zlobou vůči všemu, co připomínalo nenáviděnou německou okupaci. Po skončení druhé světové války došlo celkem rychle k obnovení činnosti více jak 350 věznic a bývalých pracovních a zajateckých táborů. Zde se začali shromažďovat kolaboranti, zajatí němečtí vojáci, příslušníci SS a gestapa a německé obyvatelstvo, které ještě doposud nestihlo opustit územní republiky. Do věznic byli umístováni ti, kteří se za války zvláště odsouzeníhodným způsobem provinili proti lidskosti, podíleli se na likvidaci a utrpení našeho národa. Dekret prezidenta republiky číslo 126/1945 Sb. O zvláštních pracovních oddílech, stanovil způsob zaměstnávání. Odsouzení měli přispět k obnově hospodářského života republiky, odstraňovat pozůstatky války a měli pracovat bez nároku na odměnu za tuto práci.

Téměř od počátku období po ukončení druhé světové války začaly situace ve vězeňství komplikovat stále se zostřující vztahy mezi demokratickými politickými stranami a komunisty, kteří vyhledávali jakoukoliv příležitost narušit snahy o navázání dalšího vývoje československého vězeňství na jeho předválečné demokratické tradice.⁴⁹

Po únoru 1948 se začaly objevovat snahy o zavedení zkušeností s nápravou vězňů uplatňovaných v Sovětském svazu, provázené zpochybňováním prvorepublikové praxe, zastávané zkušenými vězeňskými dozorcí.

V průběhu roku 1948 se stupňovalo rozdělování příslušníků SVS na „staré“, kteří sloužili před únorem 1948, či dokonce ještě před válkou a „nové“, kteří nastoupili do služby po válce a měli politické zaměření orientované pro KSČ, nebo přicházeli po únoru 1948 na doporučení místních orgánů KSČ. Označení za „starého“ příslušníka se fakticky rovnalo zpochybnění autority a pokynu k opuštění řad SVS.⁵⁰

Dnem 1. srpna 1950 přestal platit trestní zákon č. 117 z roku 1852, který na sto let bezesporu ovlivnil nejen soudní i vězeňskou praxi, ale i vývoj vězeňských režimů uplatňovaných v českých věznicích. Po roce 1950 se však bohužel v důsledku

---

⁴⁹ J. Uhlík *Historie věznění a vězeňství v Čechách s.266*

⁵⁰ *České vězeňství, 1999, č. 2-3, str. 14*

direktivního uplatňování třídního výkonu trestu s cílem výchovy pracujícího lidu a jednotlivce k dodržování pravidel tzv. socialistickému soužití - vymizela z odkazu zanechaného zákonem č. 117 jeho nejvýznamnější součástí, týkající se již humanizované všeobecné nápravy delikventa. Zákon č. 117 z roku 1852 převzal tyto části z předchozích trestních zákoníků platných v západní Evropě na přelomu 18. a 19. století, které již byly ovlivněny „Deklarací práv člověka a občana“, vyhlášenou ve Francii v roce 1789. Jednostranné cíle socialistického trestního zákona číslo 86/1950 Sb., střídajícího v roce 1950 starý trestní zákoník, třídním přístupem záměrně zúžen jen na ochranu socialistických priorit a na výchovu k socialistickému soužití s pomínutím uplatňování mnohých dalších, jinak v celém civilizovaném světě všeobecně přijímaných morálních norem, navíc bez zábran k uplatňování i těch nejbrutálnějších způsobů zacházení zvláště pak s politickými vězni - byly jednoznačně proklamovány v § 1: Trestní zákon chrání lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce a vychovává k dodržování pravidel socialistického soužití. I přes rozdílnost podmínek v obou stoletích se „skoro stoletý“ trestní zákon z roku 1852 stal dokumentem, který umožňuje posouzení míry pokroku nebo úpadku v užívaných způsobech zacházení s delikventy nejen za rakouského mocnářství a období první republiky, ale zvláště ve srovnání s následujícími desetiletími brutální vlády nacistického a komunistického totalitního režimu v našich zemích.⁵¹

Hospodářská a sociální rada Organizace spojených národů vydala v roce 1957 dokument, s názvem „Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni“. Tento dokument se stal v 60. a 70. letech základem pro provádění reform vězeňských systémů v zemích západní Evropy, Kanady a USA. V československém socialistickém státě byl ve stejném duchu vydán zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Tento zákon lze považovat za základní kámen části reformy československého vězeňství. Také vznikl Sbor nápravné výchovy, což byl vojensky organizovaný sbor, jehož příslušníci měli na starosti zabezpečování výkonu vazby a trestu odnětí svobody.

V roce 1967 založil klinický psycholog, doc. PhDr. Jiří Čepelák Výzkumný ústav penologický. V tomto ústavu se soustředil tým psychologů, pedagogů, sociologů a právníků. Tento tým odborníků se zabýval studiem osobnosti vězněného pachatele,

---

⁵¹ J. Uhlík *Historie věznění a vězeňství v Čechách s. 165*

možnostmi jeho nápravy a podmínkami pro resocializaci v nápravně výchovných ústavech. Praktickým výsledkem bylo zdokonalení výchovně vzdělávacího působení na mladistvé odsouzené, alkoholiky a osoby, u kterých se vyskytovaly psychopatické poruchy.

V roce 1969 se uspořádání českého státu změnilo na federativní. Vzniklo ministerstvo spravedlnosti České socialistické republiky a ministerstvo spravedlnosti Slovenské socialistické republiky. Tato ministerstva začala řídit vězeňství, které převzala od ministerstva vnitra. Další, poměrně velká změna nastala v rozřazování jednotlivých vězňů. Již se vězni nerozdělovali z politického důvodu. Vznikly tři skupiny nápravních zařízení, do kterých se vězni zařazovali podle stupně trestného činu, neboli podle jejich kriminálního narušení. To, do jakého typu ze tří bude trestanec poslán, rozhodoval soud.

- I. nápravně výchovná skupina – sem posílali vězně, kteří byli odsouzeni poprvé a z ne tak závažného důvodu.
- II. nápravně výchovná skupina – zde umisťovali vězně, kteří se v posledních deseti letech dopustili úmyslného trestného činu.
- III. nápravně výchovná skupina – sem zařazovali osoby obzvláště nebezpečné a recidivisty.

4.2 Výchovně nápravné zařízení

Tyto věznice a tábory opět převzalo pod svoji správu ministerstvo spravedlnosti a služby se ujali vězeňští dozorcí. V této době byla snaha vedení českých věznic navázat na předchozí i v zahraničí dobře hodnocenou pověst předválečného československého vězeňství. V roce 1946 existovalo na území Československa 7 trestních ústavů, 34 krajských soudních věznic, 370 okresních soudních věznic a 2 polepšovny.

Trest odnětí svobody mohl odsouzený vykonávat ve vězení nebo v žaláři. Vězení bylo udělováno za přečiny a přestupky, a sice jako prosté vězení nebo jako tuhé vězení v trvání od 24 hodin do 6 měsíců. Prosté vězení se lišilo od vězení tuhé možnosti vězňů stravovat se z vlastních prostředků a výběrem pracovního zařazení. Podobně odsouzení do žaláře nebo těžkého žaláře na 6 měsíců až 20 let se rozlišovalo především možnostmi pohybu a komunikací odsouzených s okolím. Ve většině práv a povinností vězňů a dozorců se předpisy ještě příliš nelišily od předpisů platných do roku 1938.

Dne 1. října 1945 byl vydán Dekret presidenta republiky číslo. 94/1945 Sb., o úpravě některých otázek organizace a služebních a platových poměrů sboru uniformované vězeňské stráže, podle něhož nadále „výkon správní a strážní služby v soudních věznicích a trestních ústavech obstarává sbor uniformované vězeňské stráže (SVS)“. Příslušníkům SVS náleželo hmotné zabezpečení a právní postavení odpovídající policii a četnictvu. Tento dekret presidenta republiky byl později potvrzen Vládním nařízením číslo 3/1947 Sb., kdy byl Sbor vězeňské stráže zařazen mezi ozbrojené složky.⁵²

Služba v SVS se před rokem 1948 členila na tři skupiny:

Právní - Právníci pracovali pouze v krajských soudních věznicích a v trestních ústavech.

Správní - Ve správní službě byli příslušníci SVS na úrovni úředníků se středoškolským vzděláním.

Strážní - Do této skupiny patřili dozorcí, příslušníci SVS, kteří byli členěni podle rozsahu pracovní oblasti.

---

⁵² *České vězeňství, 1999, č. 2-3, str. 11*

Úkolem SVS byla správní a strážní služba při výkonu soudní a jiné vazby, vykonávané ve vězeňských ústavech, zajištění bezpečnosti a pořádku v justičních budovách, atd. Zástupci velitelů SVS byli zároveň instruktory v oboru výchovy a osvěty. Školící středisko příslušníků bylo v Praze.⁵³

Ministr spravedlnosti vydal dne 1. 9. 1951 vězeňský řád, podle kterého se řídil výkon trestu odnětí svobody. Již v té době byla alfou a omegou zacházení s vězni práce. Tento trestní řád definoval účel trestu ve dvou odstavcích, takto:

Účelem výkonu trestu je zabránit odsouzenému v dalším páchání trestných činů, vychovávat ho k tomu, aby pochopil, že trest mu byl uložen právem a že je spravedlivý a k tomu, aby po propuštění na svobodu dodržoval pravidla socialistického soužití a začlenil se do společnosti pracujících jako její platný člen. Prostředkem k dosažení účelu výkonu trestu je zejména výchova ke kladnému poměru k práci kolektivní pro celek užitečné a výchova k ukázněnému chování. V druhém odstavci bylo uvedeno: Výkonem trestu nesmí být ponížena lidská důstojnost.

Odsouzený měl podle trestního řádu tyto práva: Podle čl. 16 měl odsouzený nárok na ošacení, měly mu být poskytnuty oblek, obuv, osobní prádlo, zimní doplňky, zdravotní pomůcky, apod. Ne vždy to však bylo dodržováno, zejména v zimních měsících, a u některých druhů práce se realita lišila od předpisů. Podle čl. 17 byly definovány nároky na stravu, a to tak, že vězeňská strava budiž čistě připravena a vydatná. Pod tímto ujednáním si v praxi můžeme představit cokoliv, podle vzpomínek vězňů strava rozhodně neodpovídala kalorickým potřebám pro jakoukoliv práci, natož práci v dolech. Podle trestního řádu byly dále garantovány procházky a korespondence. Frekvenci návštěv limitoval prokurátor. Při konání návštěv v době určené domácím řádem věznice musel být přítomen příslušník SVS. Odsouzení museli alespoň jednou ročně projít lékařskou prohlídkou.

Výchova byla upřesněna a limitována čl. 34, kde bylo uvedeno: Výchova politická i odborná je vedle výchovy vězně k společné, celku prospěšné produktivní práci hlavním prostředkem k dosažení účelu výkonu vazby a trestu. Výchova se skládala ze školení, četby knih a časopisů z ústavní knihovny, účasti v kroužcích, filmových a jiných představení. O účasti na výchovných akcích rozhodoval na návrh vedoucího výchovy velitel vězeňského ústavu.

---

⁵³ *České vězeňství, 1999, č. 2-3, str. 15*

Jak budou vězni rozdělení do výhodnostních skupin se uvádělo v čl. 36 a v čl. 37. Skupiny byly I. - IV., kdy nejvyšší byla IV. Každý nově příchozí do věznice se podle čl. 37 zařadil do nejnižší nebo nejbliže vyšší výhodnostní skupiny, která byla ve vězeňském ústavu zavedena. Přitom byl rozhodující třídní původ odsouzeného a vztah k práci. Plnění pracovních úkolů se považovalo za důkaz nápravy. Mladiství se do výhodnostních skupin nezařazovali.

Kritéria zařazení do výhodnostních skupin byla dána čl. 38:

I. - Ti, kdo zejména vzhledem k svému třídnímu původu zůstávají nepřáteli lidově demokratického zřízení nebo ti, kdo mají špatnou pracovní morálku, špatně se chovají a neprojevují žádné známky nápravy.

II. - V I. výhodnostní skupině prokázali po určitou dobu zvýšené pracovní úsilí a chápou škodlivost spáchaného činu pro společnost, upřímně ho litují, a u nichž je naděje na nápravu.

III. - Ve II. výhodnostní skupině vyvíjeli po určitou dobu zvýšené pracovní úsilí a chovali se bezvadně.

IV. - Strávili určitou dobu ve III. výhodnostní skupině a zvláště se v ní vyznamenali mimořádnými pracovními výkony, soutěžením v práci a bezvadným chováním.

Výhody v jednotlivých skupinách byly následující:

<i>Úprava vlasů</i>	<i>I. Ostříhán</i>	<i>II. Vlasy do 3cm</i>	<i>III. Delší vlasy</i>	<i>IV. Prostá úprava vlasů a vousů</i>
<i>Vlastní osobní předměty</i>	<i>Kartáček a pasta na zuby, hřeben, domácí střevice, kuřácké potřeby</i>	<i>Jako I.</i>	<i>Jako II. šachy apod. hry</i>	<i>Jako III. Hudební nástroj</i>
<i>Úprava cely</i>	-	<i>Podobenky členů rodiny</i>	<i>Jako II. obrazy</i>	<i>Jako III. a jiné povolené předměty</i>
<i>Četba</i>	<i>Knihy z vězeňské knihovny</i>	<i>Jako I. denní tisk</i>	<i>Jako II. vlastní knihy a časopisy</i>	<i>Jako III.</i>
<i>Korespondence</i>	<i>Za 2 měsíce</i>	<i>Za 4 týdny</i>	<i>Za 3 týdny</i>	<i>Za 14 dní</i>
<i>Návštěvy</i>	<i>Za 2 měsíce 20minut</i>	<i>Za 6 týdnů 25 minut</i>	<i>Za 4 týdny 30 minut</i>	<i>Za 14 dní 1 hodina</i>

Dále sloužily k výchovnému ovlivňování odsouzených odměny čl. 63 a tresty čl. 67. Kázeňskou pravomoc měl velitel vězeňského útvaru.

Mezi odměny patří: pochvala, udělení výhod, povolení kouřit, prominutí kázeňského trestu, zvýšení kapesného, přeřazení do vyšší výhodnostní skupiny, peněžité odměna.

Mezi tresty patří: důtka, odnětí výhod až na 6 měsíců, uložení méně odměňované práce, snížení kapesného, tvrdé lože 2x týdně až na 6 týdnů, samovazba po zaměstnání, přeřazení do nižší výhodnostní skupiny, snížení dávky stravy o polovic až na 1 měsíc, přemístění do ústavu s přísnější kázní.

V článku 74 trestního řádu lze rozeznat první krok nutný pro postpenitenciární péči, doslova se uvádí, že nemajetnému vězni, pokud při propuštění z vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody nemá vyhovující občanský oděv nebo prostředky na jízdu do svého bydliště a pokud odměna za práci a jiné peněžité částky pro něho uložené nestačí na úhradu těchto nákladů, může být poskytnut potřebný oblek a jízdné anebo scházející peněžité prostředky.⁵⁴

---

⁵⁴ *České vězeňství, 1999, č. 2-3, str. 18*

4.3 Dílčí závěr

Bezprostředně po osvobození Československa od nacistické okupace rozhodovaly o umístování do vězeňských zařízení revoluční národní výbory. Činnost ministerstva spravedlnosti na území osvobozeného Československa byla obnovena až ústavním dekretem presidenta republiky č. 1/1945 Sb., o nové organizaci vlády a ministerstev v době přechodné. Ministerstvo spravedlnosti i poté vykonávalo státní správu soudů a vězeňství. Ústavním dekretem presidenta republiky č. 94/1945 Sb. byl vytvořen Sbor uniformované vězeňské stráže SVS pro výkon správní a strážní služby v soudních věznicích a trestních ústavech. Dekretem prezidenta č. 112/1945 Sb., o správě soudních věznic a trestních ústavů, byl ministerstvu spravedlnosti svěřen vrchní dozor nad těmito zařízeními s tím, že běžný dozor prováděli u věznic okresních soudů přednostové okresních soudů, u věznic krajských soudů potom presidenti krajských soudů a u trestních ústavů jejich přednostové. Dekret platil do 31. ledna 1949, kdy byl zrušen a nahrazen zákonem č. 319/1948 Sb. o zlidovění soudnictví, jenž nabyl účinnosti dnem 1. února 1949.

Další vězeňská zařízení jako správní věznice referátů národní bezpečnosti národních výborů, vyšetřovací věznice StB, internační, sběrné a pracovní tábory k soustředování německého obyvatelstva k odsunu byla v působnosti ministerstva vnitra a vojenské věznice poté v působnosti ministerstva národní obrany. Mimořádné lidové soudy soudily nacistické zločince, zrádce a kolaboranty, kteří byli ve výkonu trestu nazýváni retribučními vězni. Dekretem prezidenta republiky č. 126 ze dne 27.10.1945 byly zřízeny zvláštní nucené pracovní oddíly ve všech věznicích krajských soudů a v trestních ústavech Plzeň, Valdice, Mikulov, Mírov a Řepy k zařazování odsouzených, zejména Němců s trestem odnětí svobody nad 5 let. Těchto oddílů bylo poté využíváno k odstraňování válečných škod na komunikacích, veřejných budovách a obnově národního hospodářství.

K významnějším změnám ve vězeňství došlo po Únoru 1948 v souvislosti s převzetím moci komunisty v Československu. Podobně jako v dalších zemích východního bloku, i u nás režim nazíral na vězeňství jako na nedílnou součást represivních prostředků vůči vlastnímu obyvatelstvu. Pobytem ve vězení byli trestáni lidé z důvodů třídní příslušnosti, názorové odlišnosti, jiného sociálního postavení, náboženského přesvědčení apod.

Na základě zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky začaly být kriminalizovány a politizovány běžné společenské vztahy a jednání, vznikla tak kategorie tzv. protistátních vězňů, odsouzených státním soudem, jenž byl zřízen k 6. říjnu 1948 na základě zákona č. 232/1948 Sb. Státnímu soudu příslušelo řízení a rozhodování o činech, za něž zákon č. 231/1948 Sb. stanovil trest smrti nebo odnětí svobody delší než deset let, a na návrh veřejného žalobce také o jiných zločinech nebo přečinech. S tím souvisel i zákon č. 247/1948 Sb. o zřízení táborů nucené práce, legalizující hromadnou internaci tzv. "tříd nepřátel" v improvizovaných vězeňských zařízeních. Do táborů nucené práce byli lidé posíláni administrativní cestou, bez soudního rozsudku, pouze z rozhodnutí občanských komisí nikoliv soudu, a to až na dobu dvou let. Dle nového trestního řádu č. 87/1950 Sb. byl též dozor nad vězeňskými ústavy celostátně svěřen okresním a krajským prokurátorům. Právě tímto zákonem byla legalizována řada nezákonných kroků, k nimž došlo po roce 1948, a v zákoně došlo mimo jiné i k zakotvení vězeňských pracovních útvarů i "třídní charakter" vězeňství.

Po roce 1948 též došlo k reorganizaci vězeňského personálu podle vzoru již zřízeného Sboru národní bezpečnosti. Byl zřízen uniformovaný Sbor vězeňské stráže SVS a to zákonem č. 321/1948 Sb. jako veřejně ozbrojený a jednotně organizovaný sbor, do jehož řad byli přijati i dosavadní příslušníci, pokud byli ministrem spravedlnosti shledáni státně spolehlivými a oddanými lidově demokratickému zřízení. Navíc i na zůstavší dosavadní pracovníky SVS byl vyvíjen nátlak v podobě jejich rozdělování na *staré*, kteří již ve sboru sloužili před rokem 1948, popř. 1938, a *nové*, kteří do služeb SVS nastoupili po roce 1945, avšak byli již členy či sympatizanty KSČ. První skupina byla postupně donucena řady příslušníků SVS opustit.

Podstatné organizační změny týkající se československé bezpečnosti proběhly na počátku padesátých let. Na základě vládního nařízení č. 48/1950 Sb. došlo k rozdělení původního Ministerstva vnitra na dvě nová ministerstva. Ministerstvo národní bezpečnosti, které se stalo ústředním řídicím orgánem pro celé vězeňství stejně jako jiné bezpečnostní sbory, a ministerstvo vnitra, které mělo na starosti vnitřní správu republiky, včetně národních výborů. Hlavním cílem těchto nových organizačních opatření, které byly v platnosti od 23. 5. 1950, mělo být zkvalitnění a zvýšení operativnosti řídicí práce. Při vytváření tohoto projektu byly mnohdy nesmyslně uplatňovány sovětské zkušenosti, podle kterých řízení národních výborů mělo být dle možností oproštěno od bezpečnostní problematiky. Pro totalitní moc byla typická snaha

vytvořit takový systém, v němž je celé trestní řízení včetně následného výkonu trestu zabezpečeno pouze jedním ministerstvem, jímž bylo právě ministerstvo národní bezpečnosti MNB vytvořené v květnu 1950.

V červnu 1951 byly MNB převzaty trestanecké pracovní tábory TPT při uranových dolech. Zároveň byl pod MNB převeden i Trestní ústav Leopoldov a Trestní ústav pro ženy Pardubice. Později, k 30. 6. 1952 byly předány MNB či likvidovány vojenské věznice a trestnice ministerstva národní obrany. V září 1952 poté na základě tajného rozkazu ministra národní bezpečnosti č. 126 z 11. září 1952 byla i všechna zbylá vězeňská zařízení v Československu i se Sborem vězeňské stráže ministerstva spravedlnosti převedena do správy MNB, čímž toto ministerstvo získalo kontrolu nad celým československým vězeňským systémem. Přestože se o dalším zpřísnění vězeňského režimu a tvrdé represí hovoří až v souvislosti s převzetím vězeňství ministerstvem národní bezpečnosti právě na podzim roku 1952, resp. u vězeňských táborů v jáchymovské oblasti v pozdním jaru roku 1951, již předtím docházelo k excesům, za něž odpovědní lidé v mnoha případech nebyli potrestáni. I trestné činy se řešily pouze domluvou, stranickým trestem, nanejvýš propuštěním ze služeb SVS a SNB. Jako ústřední orgán vězeňství a organizační útvar MNB byla zřízena Správa nápravných zařízení SNZ ministerstva národní bezpečnosti pod vedením plk. Oldřicha Mejdra.

V srpnu 1952, tedy ještě před převedením celého vězeňství pod MNB, v ČSR existovalo celkem 335 věznic o kapacitě 34 000 vězňů /z toho 226 věznic ministerstva spravedlnosti a 109 věznic MNB/ a 107 nápravných zařízení - pracovních táborů /87 táborů ministerstva spravedlnosti a 20 MNB/.

Takto tato fungovala organizace vězeňství až do konce roku 1953, kdy došlo k další reorganizaci. Z důvodu nashromáždění řady závažných chyb a nedostatků, chybných metod a forem práce, porušování zákonnosti, ale i nezákonného jednání některých pracovníků bylo zrušeno ministerstvo národní bezpečnosti. Veškeré úkoly, které mu příslušely, nyní opět přešly zpět pod ministerstvo vnitra, které od 1. října 1953 odpovídalo za řešení všech bezpečnostních úkolů. V souvislosti s tímto krokem došlo též na základě zákona č. 66/1952 Sb., O organizaci soudů k převedení příslušníků SVS do Sboru národní bezpečnosti ministerstva vnitra.

Byl vydán řád nápravných zařízení, který podle sovětského vzoru stanovil strukturu tzv. nápravných zařízení NZ, jež byla rozdělena na 6 typů dle stupně, přičemž do jednotlivých typů byli odsouzení zařazováni podle povahy trestného činu /*státně*

bezpečnostní, kriminální/ a podle závažnosti provinění. Odsouzení mladiství vykonávali trest ve zvlášť určených NZ nebo oddělených částech NZ. Podmínky výkonu trestu z hlediska stupně omezení nebo zvýhodnění se měnily v závislosti na zařazení odsouzeného do I. až IV. klasifikační skupiny. Při nástupu do výkonu trestu byli odsouzení zařazováni do I. nebo II. skupiny, přičemž rozhodující byl třídní původ a povaha trestného činu. K další diferenciaci odsouzených ve výkonu trestu byl v roce 1955 vydán řád pro nápravně pracovní tábory NPT, který rovněž vycházel ze sovětských zkušeností a stanovil 4 typy táborů k využívání vězeňské práce. Uvnitř NPT byly jednotlivé kategorie odsouzených odděleně ubytovány a zaměstnávány. Ještě v roce 1961 obsahoval řád pro výkon trestu odnětí svobody v NZ kategorii tzv. třídních nepřátel, kteří vykonávali trest v nejpřísnějších podmínkách a byli zásadně zařazováni na fyzicky namáhavé a méně placené práce. Zvlášť nebezpeční odsouzení byli umísťováni do zvláštního oddělení, které bylo zřízeno v NPT Leopoldov, Valdice, Plzeň a Pardubice. Kontrolní a inspekční činnost mohli vykonávat jen funkcionáři správy NZ a příslušní prokurátoři.

Řada malých okresních věznic byla jak z bezpečnostních tak i ekonomických důvodů postupně rušena, takže k 1. lednu 1957 existovalo na území ČSR již jen 23 věznic /z toho tzv. 7 pevných - Plzeň Bory, Mírov, Valdice, Opava, Pardubice, Ilava a Leopoldov/ a 25 nápravně pracovních táborů NPT - nikoliv tábory nucených prací - TNP !/z toho 8 stále dislokováno v uranové oblasti Jáchymovska, Hornoslavkovska a Příbramska, další 3 v uhelných oblastech Kladna a Mostu, další NPT pro mladistvé byl v Zámrsku, věznice NPT v Doksech, Trnovcích, Želiezovcích a Sýrovicích pak pracovali v zemědělství. /

V důsledku trvalého snižování rozsahu výzkumu a těžby uranu dochází k postupnému zániku většiny trestaneckých táborů při uranových dolech na Jáchymovsku a Hornoslavkovsku. K 1. lednu 1960 se ve vězeňských zařízeních v ČSR nacházelo 31809 vězňů, z toho 8786 tzv. "protistátních". Po velké amnestii v květnu 1960 se snížil počet odsouzených na 22914 a v pozdějších letech se pohyboval mezi 25 - 28 tisíci.

Od února roku 1961 byl pro všechna vězeňská zařízení zaveden jednotný název Útvar nápravných zařízení MV /ÚNZ MV/. Přestože vězeňství nadále podléhalo direktivám ÚV KSČ, z hlediska mezinárodních požadavků na vězeňství se stal dosavadní československý vězeňský systém již politicky neudržitelným. K zásadní úpravě výkonu trestu odnětí svobody podle standardních minimálních pravidel pro

zacházení s vězni, jež doporučovala organizace OSN již v roce 1957, byl vydán zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Tímto zákonem byly od srpna 1965 dosavadní útvary nápravných zařízení přejmenovány na nápravněvýchovné ústavy MV /NVÚ/ a věznice MV. Současně tímto zákonem došlo ke zřízení Sboru nápravné výchovy SNV, ozbrojeného a podle vojenských zásad organizovaného sboru. V souladu s tímto zákonem také zařazovaly soudy odsouzené k výkonu trestu odnětí svobody do 3 nápravně výchovných skupin NVS, kterým odpovídaly typy nápravně výchovných ústavů NVÚ.

I. NVS - prvotrestaní, trestné činy nejméně společensky nebezpečné.

II. NVS - prvotrestaní, závažnější trestné činy, osoby, jež v posledních 10 letech spáchali úmyslný trestný čin.

III. NVS - pachatelé společensky nejzávažnějších trestných činů včetně tzv. trestných činů proti republice /vlastizrada, rozvracení republiky, teror, záškodnictví, sabotáž, vyzvědačství nebo trestný čin proti státu světové socialistické soustavy/ a zvláště nebezpeční recidivisté, přičemž tento trest mohl být soudně zpřísněn umístěním do tzv. zostřené izolace.

V letech 1966 - 1968 se zdvojnásobil počet lidí se středoškolským i vysokoškolským vzděláním ve struktuře SNV. V čele Správy SNV však až do roku 1968 zůstal plk. Oldřich Mejdr, který se výrazně podílel na totalitarizaci čs. vězeňství v padesátých letech. Společenská situace ovlivňovala i projevy nespokojenosti se stávajícími nedostatky ve vězeňských zařízeních. Pohár vězeňské nespokojenosti přetekl, když v dubnu 1968 proběhla vězeňská vzpoura v NVÚ Minkovice, v srpnu téhož roku se vězni pokusili o hromadný útěk v Příbrami. Situaci příliš neuklidnila ani amnestie z května roku 1968, po níž počet vězňů poklesl na 14 000 a ve věznicích mělo údajně zůstat "jen" 111 politických vězňů. V roce 1968 pak existovalo v Československu celkem 38 věznic a NVÚ.

K 1. 1. 1969 bylo vězeňství a tedy i Sbor nápravné výchovy vyňato z pravomoci ministerstva vnitra a v souvislosti s federalizací státu převedeno do působnosti republikových ministerstev spravedlnosti /českého i slovenského/. Přes nepochybné počáteční snahy o další zavádění moderních přístupů, např. ve výchovné funkci vězeňství, již od počátku sedmdesátých let ruku v ruce s nastupující normalizací dochází v čs. věznicích k znovuzavedení osvědčených věcí - viz funkce izolační a donucovací. To bylo realizováno i přes odpor části příslušníků SNV, až po okupaci Československa na základě zákona č. 173/1968 Sb. s účinností od 1. ledna 1969. Tento

krok se stal základem pro odstraňování deformací vězeňského systému, kterou způsobilo jeho začlenění v bezpečnostním aparátu ministerstva vnitra. Velkým přínosem při zacházení s vězni se stali noví středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaní pracovníci jako vychovatelé, sociální pracovníci, pedagogové a psychologové, jejichž odborné působení se bohužel střetávalo s nepochopením ze strany služebních funkcionářů Sboru nápravné výchovy. Proces demokratizace a profesionalizace znesnadňoval vězeňský personál s dlouholetou praxí v bezpečnostních orgánech nebo v armádě, rovněž politický dohled, který vykonávala oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ. To vedlo k útlumu iniciativy ze strany odborných pracovníků zejména při získávání a využívání zkušeností ze západní Evropy. V rámci reformy vězeňství začal rozvíjet svoji činnost Výzkumný ústav penologický se sídlem v Praze, který se zabýval studiem osobnosti vězněného pachatele a možnostmi jeho nápravy, jež řídil doc. PhDr. Jiří Čepelák, CSc. Na počátku 80. let však vyvrcholila ve vězeňství normalizační opatření, což se projevilo zrušením tohoto ústavu a tedy i úpadkem rozvíjené odbornosti. Kontrolní činnost ve věznicích a NVÚ byla svěřena správě Sboru nápravné výchovy SNV a nadále ji vykonávali okresní a krajští dozоровí prokurátoři.

Návrat k osvědčenému duchu let padesátých, kdy vězeňství podléhalo direktivám ÚV KSČ, je charakterizován i opětovným zřízením politickovýchovného aparátu SNV ČSR a také oficiálním obnovením agenturně operativní činnosti v roce 1974 /*tzv. odbor ochrany správy SNV a oddělení ochrany útvarů SNV*/. O tom, jak důležitou roli hrála operativa v československém vězeňském systému v normalizačním období, svědčí vznik samostatného oddělení vnitřní ochrany správy SNV v červnu roku 1978.

Počet vězeňských zařízení v období let 1972 - 1989 mírně kolísal. V českých zemích existovalo 9-11 věznic, v nichž se vykonávala vazba, 23 NVÚ pro výkon trestu odnětí svobody, z části s pobočkami, rozdělených do třech nápravně výchovných skupin NVS a 3 NVÚ pro mladistvé. Podle odhadů Charty 77 bylo v ČSSR v polovině osmdesátých let vězněno 45 000 až 48 000 lidí.

K 1. 1. 1989 existovalo v tehdejší České socialistické republice 37 útvarů Sboru nápravné výchovy, z toho 9 věznic a 28 nápravně výchovných ústavů, v nichž bylo vězněno celkem 23 476 osob.

Prvním důležitým krokem k odstraňování důsledků tzv. normalizace ze 70. a 80. let bylo udělení amnestie za tzv. trestné činy proti republice a některé další trestné činy,

při které bylo propuštěno dne 8. 12. 1989 celkem 52 vězňů. K řešení nepokojů ve většině nápravně výchovných ústavů NVÚ byly vytvořeny komise České národní rady, které spolu se zástupci Občanského fóra, Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a odborníků navštěvovaly jednotlivá NVÚ a prošetřovaly stížností vězňů související s ústavním režimem. Od roku 1989 tak naše vězeňství procházelo etapou mnoha změn, které souvisely s přeměnou našeho totalitního státu v demokratický a právní. S tímto přístupem souviselo i nově pojímané chápání trestu, který nemá být odplatou, ale má mít svoji regulativní povahu a má se zabývat osobou pachatele a jeho chováním, které se projeví po opětovném propuštění na svobodu.

5 Československá a Česká republika od r.1990

5.1 Penitenciariстика v ČR

Po listopadu 1989 české vězeňství prodělalo řadu zásadních změn. V tehdejším Útvaru Sboru nápravné výchovy v celé republice se odrážela doba po 17. listopadu 1989 následujícím způsobem: „Vývoj vnitropolitické situace v roce 1989 sledovali všichni odsouzení. Bylo plno novinek se státě českém, první ta, že v čele státu byl zvolen nový prezident – Václav Havel. Po svém zvolení udělil plnou řadu amnestií, kdy z celkového počtu 23 tisíc vězňů zůstalo ve věznicích pouze 6 tisíc vězňů. Jednalo se většinou o pachatele vážných násilných trestných činů, kterých se amnestie netýkala, a ti se začali ve věznicích bouřit. Nejzávažnější z těchto protestních akcí vězňů proběhla v Leopoldově na Slovensku.

Ředitelství Sboru nápravné výchovy vypracovalo v letech 1991 až 1992 Koncepti rozvoje vězeňství v České republice, kdy myšlenka této koncepce byla v evropském duchu. Hlavní kroky pro novou reformu byly převzaty ze zkušeností vývoje vězeňství let 1945 – 1989. Cílem této reformy bylo odstranit z vězeňství politiku, decentralizace, což znamenalo větší pravomoci ředitelů jednotlivých věznic, a sice menší, ale přece, důraz na celkovou humanizaci systému.

1. ledna 1993 vznikla Vězeňská služba České republiky. Za vězeňství jako celek byl zodpovědný ministr spravedlnosti, který měl pod sebou generálního ředitele Vězeňské služby ČR. Zaměstnanci vězeňské služby se nově rozdělili do tří skupin: vězeňská stráž, justiční stráž a správní služba. Velkou změnou bylo přerozdělení typů věznic, a to: s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou.

Věznice v České republice se rozdělují na vazební věznice, ve kterých jsou drženi obvinění, kteří byli vzati do vazby, a věznice, v nichž odsouzení vykonávají trest odnětí svobody. U nás existuje 10 vazebních věznic a 25 (standardních) věznic. Jejich ostrahu a správu provádí Vězeňská služba České republiky.

Typy věznic:

- **Věznice s dohledem:** zde jsou vězni, kteří spáchali trestný čin z nedbalosti a dosud nebyli ve výkonu trestu odnětí svobody za úmyslný trestný čin; mohou se po věznici bez omezení pohybovat, většinou pracují mimo věznici, kde na ně dohlíží

vychovatel alespoň jednou týdně, ředitel věznice jim může povolit volný pohyb k účasti na kulturních, sportovních akcích a bohoslužbách.

- **Věznice s dozorem:** do nich jsou posíláni vězni, kteří spáchali trestný čin z nedbalosti a kteří už byli ve výkonu trestu odnětí svobody pro úmyslný trestný čin, a osoby, které byly odsouzeny za úmyslný trestný čin k odnětí svobody do tří let a ještě nikdy nebyly ve výkonu trestu za úmyslný trestný čin; vězni se v prostorách věznice pohybují organizovaně pod dohledem Vězeňské služby, odsouzení pracují na nestřežených pracovištích mimo věznice, kde na ně dohlíží určený zaměstnanec vězeňské služby alespoň 1x za hodinu, ředitel, podle svého uvážení, může odsouzenému povolit volný pohyb ve věznici i mimo věznici, pouze pokud plní pracovní úkoly.
- **Věznice s ostrahou:** tady vykonávají trest odsouzené osoby, které trestný čin spáchaly úmyslně a byly odsouzeny k odnětí svobody do osmi let a nejsou u nich splněny předpoklady pro zařazení do jiné skupiny; v těchto věznicích se vězni pohybují organizovaně pod dohledem zaměstnance vězeňské služby, trestanci pracují ve většině případů na pracovištích ve věznici nebo na střežených pracovištích mimo věznici, dohled nad nimi musí být prováděn minimálně jedenkrát za 45 minut.
- **Věznice se zvýšenou ostrahou:** do této věznice patří vězni, kteří byli odsouzení k doživotnímu trestu odnětí svobody, obzvláště nebezpeční recidivisté, osoby odsouzené za velmi závažný úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody nejméně osmi let a osoby, odsouzené za úmyslný trestný čin, které za posledních pět let uprchly z vazby nebo z výkonu trestu; pohyb vězňů je zde organizovaný pod vedením příslušníka vězeňské služby, volný pohyb se jim za žádných okolností nepovoluje, pracují pouze v prostorách věznice nebo přímo na svých celách, jsou kontrolováni vždy jednou za půl hodiny.⁵⁵

V současné době jsou na území České republiky tyto vazební věznice a věznice:

1. **Vazební věznice a Ústav pro výkon zabezpečovací detence Brno** - výkon vazby mužů, žen i mladistvých, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dozorem a ostrahou, vyčleněna i kapacita pro dočasně umístěné odsouzené (nástup trestu, eskorty k soudům), v objektu je také vězeňská nemocnice.
2. **Vazební věznice České Budějovice** - výkon vazby v uzavřených celách i na oddělení se zmíněným režimem, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dozorem.

---

⁵⁵ www.vscr.cz

3. **Vazební věznice Hradec Králové** - výkon vazby v uzavřených celách i na oddělení se zmíněným režimem, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dohledem je umístěno samostatně v průmyslové zóně.
4. **Vazební věznice Liberec** - výkon vazby v uzavřených celách i na oddělení se zmíněným režimem, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dozorem a ostrahou.
5. **Vazební věznice Litoměřice** - výkon vazby mužů, žen i mladistvých, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dozorem a přijímací oddělení pro nástup odsouzených.
6. **Vazební věznice Olomouc** - výkon vazby mužů, žen i mladistvých, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dozorem u mužů.
7. **Vazební věznice Ostrava** - výkon vazby mužů a žen, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dozorem u mužů i žen, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s ostrahou u mužů, kapacita pro zabezpečení ubytování při dálkových eskortách a dočasné umístění odsouzených s trestem odnětí svobody s dozorem, které nelze z kapacitních důvodů zařadit do příslušné věznice.
8. **Vazební věznice Praha-Pankrác** - výkon vazby mužů, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dohledem, dozorem a ostrahou u mužů.
9. **Vazební věznice Praha-Ruzyně** - výkon vazby mužů a žen, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dozorem u mužů, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dohledem a dozorem u žen je umístěno samostatně v Domově sv. Karla Boromejského v Řepích.
10. **Vazební věznice Teplice** - výkon vazby mužů, žen i mladistvých v uzavřených celách i na oddělení se zmíněným režimem, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dozorem.

Věznice

1. **Věznice Bělušice** - věznice s ostrahou, oddělením výkonu trestu odnětí svobody s dozorem.
2. **Věznice Břeclav** - věznice s dohledem a ostrahou pro muže, oddělení výkonu vazby.

3. **Věznice Drahonice** - věznice s dozorem.
4. **Věznice Heřmanice** - věznice s ostrahou, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dozorem, specializované oddělení pro výkon ochranného léčení protialkoholního.
5. **Věznice Horní Slavkov** - věznice s ostrahou zaměřená na dospělé muže odsouzené za závažnou trestnou činnost a recidivujících s délkou trestu do 15 let, oddělení se zesíleným stavebně-technickým zabezpečením.
6. **Věznice Jiřice** - věznice s ostrahou pro dospělé muže, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dozorem.
7. **Věznice Karviná** - věznice s dozorem, oddělení výkonu trestu odnětí svobody se zvýšenou ostrahou (trvale pracovně nezařaditelní odsouzení), jehož součástí je oddělení pro imobilní odsouzené a odsouzené s mentální retardací.
8. **Věznice Kuřim** - věznice s ostrahou pro dospělé muže, specializované oddělení pro prvotrestané a sexuální devianty.
9. **Věznice Kynšperk nad Ohří** - věznice s dozorem.
10. **Věznice Mírov** - věznice se zvýšenou ostrahou, oddělení pro výkon trestu odnětí svobody s dozorem a ostrahou, specializované oddělení pro výkon doživotních trestů a pro odsouzené s duševními poruchami a poruchami chování.
11. **Věznice Nové Sedlo** - věznice s dozorem, specializované oddělení pro odsouzené s poruchami osobnosti a chování, které jsou způsobeny užíváním psychotropních látek.
12. **Věznice Odolov** - věznice s dozorem pro muže starší 19 let.
13. **Věznice Opava** - věznice pro ženy zařazené do všech typů věznic (včetně doživotních trestů), specializované oddělení pro drogově závislé ženy, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dohledem a dozorem u dospělých mužů, výkon trestu odnětí svobody mladistvých.
14. **Věznice Oráčov** - věznice s ostrahou, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dozorem u dospělých mužů, specializované oddělení bezdrogové zóny pro mladé prvovězně odsouzené v režimu s ostrahou.
15. **Věznice Ostrov** - věznice s dozorem pro dospělé muže, zvláštní oddělení pro výkon vazby, specializované oddělení pro odsouzené s poruchami osobnosti a chování způsobené dlouhodobým užíváním psychotropních látek a bezdrogová zóna.
16. **Věznice Pardubice** - věznice s ostrahou, oddělení pro výkon trestu odnětí svobody s dozorem, specializované oddělení pro trvale pracovně nezařaditelné muže.

17. **Věznice Plzeň** - věznice se zvýšenou ostrahou, oddělení pro výkonu trestu odnětí svobody s ostrahou a dozorem, v Heřmanově Huti je umístěno oddělení pro výkonu trestu odnětí svobody s dohledem, dále je ve věznici specializované oddělení pro odsouzené závislé na drogách, alkoholu a hracích přístrojích a zvláštní oddělení pro výkon vazby mužů, žen a mladistvých, věznice byla dříve označována jako Věznice Bory podle názvu polí, na nichž byla věznice postavena, v pozemkových knihách.
18. **Věznice Příbram** - věznice s ostrahou se specializovaným oddělením pro odsouzené s poruchami osobnosti a chování způsobené užívání psychotropních látek, oddělení pro výkon trestu odnětí svobody s dohledem a dozorem.
19. **Věznice Rapotice** - věznice s dozorem a dohledem.
20. **Věznice Rýnovice** - věznice s dozorem a ostrahou, oddělení pro výkon trestu odnětí svobody s dohledem, specializovaná oddělení pro odsouzené do 26 let, pro prvotrestané, pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického.
21. **Věznice Stráž pod Ralskem** - věznice s dozorem a ostrahou, speciální oddělení pro odsouzené z organizovaného zločinu a oddělení bezdrogové zóny.
22. **Věznice Světlá nad Sázavou** - věznice s ostrahou pro ženy a mladistvé, oddělení pro výkon trestu odnětí svobody ve věznici s dozorem, specializovaná oddělení pro matky nezletilých dětí, trvale pracovně nezařaditelné odsouzené ženy, mladistvé ženy odsouzené ženy s duševními poruchami a poruchami chování, zvláštní oddělení pro výkon vazby.
23. **Věznice Valdice** - věznice s ostrahou a se zvýšenou ostrahou pro odsouzené muže s delšími tresty, recidivisty a jinak nebezpečné odsouzené, oddělení pro výkon doživotního trestu a pro výkonu trestu odnětí svobody u odsouzených, u nichž je potřeba zvýšené detence.
24. **Věznice Vinařice** - věznice s ostrahou, speciální oddělení pro mentálně retardované odsouzené a oddělení bezdrogové zóny.
25. **Věznice Všehrady** - věznice pro mladistvé, oddělení pro výkon trestu odnětí svobody u dospělých mužů s dohledem a dozorem.
26. **Věznice Znojmo** - věznice pro výkon trestu odnětí svobody s dozorem a ostrahou, specializované oddělení pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického.⁵⁶

---

⁵⁶ <http://trestni2.juristic.cz>

5.1.1 Pedagogika ve vězeňství

Postupem doby bylo v oblasti výchovy a vzdělávání vězňů prioritní snahou československého vězeňství poskytnout vězňům více, než jen možnost doplnit si základní vědomosti poskytované v prvních letech školní docházky. Zvláště u mladých lidí bylo dbáno stále více na získání návyku pracovat. Snahou bylo, aby z věznic odcházeli se znalostmi a pracovními schopnostmi, včetně výučních listů, které jim měly umožnit další bezúhonný život.

Morální výchovy se účastnili kněží různého vyznání, ve věznicích byly zakládány vězeňské modlitebny různých církví. Dále byly doplňovány knihovny, zakládány hudební a pěvecké sbory. Pořádány byly vzdělávací přednášky, mnohde již spojené s promítáním diapozitivů. Nebyla zanedbávána ani sportovní činnost a snaha o vytvoření hygienických návyků.

Chování jednotlivých vězňů bylo hodnoceno dvakrát do roka tzv. úřednickou konferencí. Pokud byla v chování a pracovním nasazení vězně zjištěna snaha o zlepšení, byl vězeň přemístěn do věznice pro polepšitelné vězně.

Do poloviny 19. století zajišťovali veškerou činnost, která se týkala výchovy vězňů, dozorcí, kteří suplovali práci pozdějších vychovatelů, speciálních pedagogů, sociálních pracovníků a psychologů.

S nástupem komunistické éry po roce 1948 byly snahy o výchovné přístupy k vězňům v různých podobách. Kázeňskou tedy represivní služku výchovy si vzali za své náčelníci vězeňských zařízení, kdežto ostatní složky výchovy, tedy mravní, citovou a estetickou zabezpečovali pouze političtí pracovníci. Úroveň tohoto působení na vězně byla přímo úměrná mravní a vzdělanostní připravenosti jednotlivých politruků. Kolem roku 1950 se začínají objevovat první výchovní pracovníci.

V roce 1956 se od úseku ostrahy oddělil úsek výchovy, kde se objevují referenti výchovy, kteří se později mění ve vychovatele. V roce 1960, a zvláště po vydání zákona číslo 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody se objevují první pedagogové, sociální pracovníci a psychologové a další.

V současné době jsou tyto pracovníci označováni jako specialisté vězeňské služby, co se týče výchovy vězňů. Každý z těchto specialistů má na starost něco jiného, a přece spolu velmi úzce musí spolupracovat. K základním kamenům práce s vězni současného českého vězeňství patří:

Speciální pedagog - je odborný zaměstnanec oddělení, který garantuje u svěřených odsouzených odbornou úroveň realizace programu zacházení a vnitřní diferenciaci. Metodicky usměřňuje výkon práce vychovatelů a pedagogů volného času. Ve spolupráci s ostatními odbornými zaměstnanci odpovídá za úroveň odborného zacházení s jednotlivými odsouzenými.

Dále provádí pedagogickou diagnostiku, zpracovává přehled jednotlivých aktivit programu zacházení. V součinnosti se sociálním pracovníkem a zákonným zástupcem mladistvého řeší přípravu mladistvého na budoucí povolání. Podílí se na výběru odsouzených k zařazení do práce, vzdělávání a rekvalifikace, jakož to i na návrhu k rozhodování o udělení přerušování výkonu trestu, povolování volného pohybu mimo věznici a na účasti odsouzených na akcích mimo věznici. Zabezpečuje všeobecné a odborné vzdělávání odsouzených. Má kázeňskou pravomoc.

Pojmenování speciální pedagog ve funkci vězeňské služby neznamena, že člověk ucházející se o tuto funkci musí být absolventem studia speciální pedagogiky, nejčastěji obor etopedie, jak se veřejnost někdy mylně domnívá.⁵⁷

Psycholog - je odborný zaměstnanec, který garantuje u odsouzených odbornou psychologickou činnost a odbornou úroveň programu zacházení. Provádí psychologickou diagnostiku odsouzených, zpracovává jejich psychologické posouzení v rámci komplexní zprávy, včetně doporučení pro program zacházení. Metodicky usměřňuje v rámci své odbornosti vychovatele-terapeuty v oblasti přípravy a vedení jednotlivých aktivit a průběžného hodnocení programu zacházení.

Dále provádí orientační psychologické pohovory s odsouzenými z jejich podnětu, podnětu zaměstnanců nebo na základě vlastních poznatků. Poskytuje odbornou poradenskou psychologickou pomoc. Zabezpečuje individuální psychologickou péči o odsouzené, kteří odmítají stravu, sebepoškozují se, pokoušení se o sebevraždu, a o odsouzené, kteří jsou v krizových psychických stavech, kdy v tomto směru spolupracuje s lékařem. Podílí se na výběru odsouzených k zařazení do práce, vzdělávání a rekvalifikace, jakož to i na návrhu k rozhodování o udělení přerušování výkonu trestu, povolování volného pohybu mimo věznici a na účasti odsouzených na akcích mimo věznici.

---

⁵⁷ J. Sochůrek Kapitoly z penologie II. díl, str.12

Psychologové působí i ve vazebních věznicích, kde je jejich činnost přizpůsobena práci s obviněnými. Ve vazební věznici je častou činností psychologa řešení psychických stavů obviněných vyplývajících z krize z uvěznění.

Psychologové se rovněž významnou měrou podílejí na přijímacím řízení příslušníků a občanských zaměstnanců vězeňské služby.⁵⁸

Sociální pracovník - je odborný zaměstnanec, jehož základním úkolem je samostatná sociální práce, která je zaměřena zejména na plynulý přechod odsouzených do řádného občanského života. Při její realizaci dbá na zajištění a dodržení standardů kvality poskytovaných sociálních služeb.

Dále se podílí na vytváření koncepce zacházení s odsouzenými, programů zacházení a na zpracování návrhu vnitřní diferenciací odsouzených. Společně s ostatními odborníky zpracovává konkrétní programy zacházení, a přitom podle potřeby spolupracuje s příslušnými orgány sociálního zabezpečení. Poskytuje samostatné sociálně právní poradenství. Je garantem komplexní sociální práce, v jejímž rámci udržuje přímé pracovní kontakty s orgány státní správy, církvemi, charitativními a zájmovými občanskými sdruženími, a to jak v místě věznice, tak dle potřeby i v místě trvalého bydliště odsouzených. Spolupracuje s příslušným orgánem sociálně právní ochrany dětí, kdy zprostředkovává pravidelné sledování vývoje dítěte, o které pečuje matka ve výkonu trestu odnětí svobody. Navazuje kontakty s blízkými osobami odsouzených, kdy se podílí na řešení sociálních problémů. Podílí se na výběru odsouzených k zařazení do práce, vzdělávání a rekvalifikace, jakož to i na návrhu k rozhodování o udělení přerušování výkonu trestu, povolování volného pohybu mimo věznici a na účasti odsouzených na akcích mimo věznici.⁵⁹

Vychovatel - je členem týmu, jehož základním úkolem je komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti a na socializaci, resocializaci a reedukaci včetně cílených opatření k optimalizaci vzdělávacího procesu odsouzených a realizaci protidrogové prevence v rámci věznice. Vychovatel je metodicky usměrňován speciálním pedagogem a je podřízen vedoucímu oddělení výkonu trestu, nebo vazby.

---

⁵⁸ J. Sochůrek Kapitoly z penologie II. díl, str.13

⁵⁹ J. Sochůrek Kapitoly z penologie II. díl, str.14

Dále osobně zná a pedagogicky usměrňuje jemu svěřené odsouzené. Zná sociální vztahy jednotlivých odsouzených a skupinovou atmosféru ve skupině odsouzených, které má na starost. Vede osobní karty odsouzených, do které provádí průběžné zápisy postihující probíhající naplňování účelu trestu u odsouzeného. Podílí se na hromadně organizovaných akcích, dbá na pořádek a upravenost ubytovacích prostor a motivuje odsouzené k přiměřené estetické úpravě. Má kázeňskou pravomoc. Podílí se na výběru odsouzených k zařazení do práce, vzdělávání a rekvalifikace. Zpracovává návrhy na udělení přerušování výkonu trestu, povolování volného pohybu mimo věznici a na účasti odsouzených na akcích mimo věznici. Spolupracuje s příslušníky vězeňské služby vykonávajícími dozorní službu. Zná odsouzené mající sklony k sebepoškozování, útekům, odsouzené, kteří jsou vyšetřováni, nebo obžalováni z další trestné činnosti. Zná odsouzené, kterým byl nařízen další nepodmíněný trest odnětí svobody, a z těchto odsouzených vytipovává ty s aktuálními psychickými problémy a upozorňuje na ně odpovědné zaměstnance věznice. U svěřených odsouzených na svém oddělení věznice vede početní a jmenný přehled, rozhoduje o ubytování do jednotlivých cel nebo ložnic. Zabezpečuje kontrolu korespondence a uskutečňování telefonických hovorů. Zabezpečuje realizaci práv odsouzených zejména na přijetí a odesílání korespondence a balíčků, na přijetí návštěv, provedení nákupů a vycházek. Zprostředkovává vyřizování žádostí, stížností a podnětů a styk odsouzených s ostatními zaměstnanci věznice. Navštěvuje pracoviště svěřených odsouzených s cílem zajištění potřebné spolupráce s mistry. Zabezpečuje přístup odsouzených k právním předpisům upravujícím výkon trestu a k vnitřnímu řádu věznice. Předkládá požadavky na materiálně technické vybavení ubytovacích prostor, zabezpečení chodu jemu svěřeného oddělení. V příjmovém oddělení věznice realizuje poučení odsouzených o právech a povinnostech podle zákona a vyhlášky. Seznamuje odsouzené s vnitřním řádem věznice.⁶⁰

Vychovatel - terapeut - je odborný zaměstnanec, který realizuje individuální a skupinové terapie. Je metodicky usměrňován psychologem.

Dále volí adekvátní obsah, formy, metody a přístup ke specifickým kategoriím odsouzených. Sleduje kvalitu účasti odsouzených v programu zacházení a změny

---

⁶⁰ J. Sochůrek Kapitoly z penologie II. díl, str.16

v jejich chování, o důležitých skutečnostech informuje vychovatele a psychologa. Jeho práce má terapeutický charakter.⁶¹

Pedagog volného času - jeho základním úkolem je realizace individuální a skupinové, zájmové a sebeobslužné, eventuálně podle odbornosti a kvalifikace i terapeutické, zejména rukodělné, sportovní a kulturní činnosti s odsouzenými. Je usměrňován speciálním pedagogem.

Dále se podílí na přípravě a realizaci zacházení s odsouzenými. Organizuje a realizuje ve spolupráci s ostatními zaměstnanci oddělení hromadné akce volnočasového charakteru. Sleduje kvalitu účasti odsouzených v programu zacházení a změny v jejich chování, o důležitých skutečnostech informuje ostatní zaměstnance.⁶²

Duchovní - U této specifické skupiny zaměstnanců vězeňské služby má v tomto případě novodobé působení, tedy po roce 1989. Po roce 1989 došlo ke změně společenských podmínek a bylo tedy možné postupné obnovení působení duchovních v mnoha oblastech života společnosti, a tedy i v českém vězeňství. Činnost duchovních se řídí zákonem číslo 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech. V případě českého vězeňství jsou v současnosti dva druhy duchovní péče o odsouzené.

V prvním případě byla roku 1994 založena „Vězeňská duchovenská péče“, která v podmínkách vězeňství zaštiťuje externí duchovní různých církví. S těmito spolupracují sociální pracovníci věznic, kdy po vzájemné domluvě docházejí do věznic duchovní podle potřeby odsouzených.

V druhém případě od roku 1997 působí v rámci „Vězeňské duchovní služby“ ve věznicích profesionální duchovní, kteří jsou zaměstnanci vězeňské služby. Jsou nazýváni též „kaplani“.

Duchovní jsou ve věznicích již tradičně vnímáni jako garanti dodržování lidských práv a humánního zacházení s obviněnými a odsouzenými.⁶³

Tito uvedení zaměstnanci vězeňské služby se přímo podílejí na výchově obviněných a odsouzených a úzce mezi sebou spolupracují za účelem co nejefektivnějšího působení na svěřené odsouzené.

V současné době se v českém vězeňském systému, co se týče nápravy a návratu odsouzených zpět do normálního života, klade důraz na program zacházení

---

⁶¹ J. Sochůrek Kapitoly z penologie II. díl, str.17

⁶² J. Sochůrek Kapitoly z penologie II. díl, str.18

⁶³ J. Sochůrek Kapitoly z penologie II. díl, str.18

s odsouzenými. Program zacházení je základní formou nápravné výchovné činnosti, která má za úkol rozvíjení osobního smyslu pro zodpovědnost a podporu takových postojů a dovedností, jež odsouzeným pomohou k začlenění po návratu do společnosti a zvýší pravděpodobnost, že tyto osoby povedou po propuštění soběstačný život v mezích zákonů.

Zacházení s odsouzenými je legislativně ukotveno v Hlavě III. ZVTOS. Dle § 40 odst. 1, kde je uvedeno, že odsouzený je povinen podrobit se vnitřnímu řádu věznice, který také kromě jiného vymezuje druh a obsah činností, které jsou pro jednotlivé skupiny odsouzených buď povinné, nebo dobrovolné. Okruh konkrétních činností, kterých je odsouzený povinen se zúčastnit nebo které může vykonávat, jsou stanoveny v programu zacházení.

V odstavci 2 se doplňuje: K dosažení účelu výkonu trestu věznice stanoví pro každého odsouzeného program zacházení jako základní formu cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného. Program se nezpracovává v případech, kdy odsouzený má vykonat trest nebo jeho zbytek ve výměře nepřesahující 3 měsíce.

V § 36 odst. 2 - je psáno, že program zacházení s odsouzenými se člení na pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciální výchovné aktivity, zájmové aktivity, oblast utváření vnějších vztahů.

V § 37 - je dále psáno, že pokud si odsouzený nezvolí některou z navržených alternativ programu zacházení, zúčastní se minimálního programu stanoveného vnitřním řádem. Jeho základ tvoří pracovní aktivity odpovídající zdravotnímu stavu odsouzeného.

Každý jednotlivý odsouzený tedy vykonává buď některou z navržených variant individualizovaného programu zacházení, který považuje za odpovídající svým schopnostem nebo se účastní minimálního programu.

V § 38 odst. 2 - je psáno, že programy zacházení jsou zpravidla vyhodnocovány jednou za měsíc ve věznici pro mladistvé, za dva měsíce ve věznici s dohledem a dozorem a ve výstupních odděleních věznic s ostrahou a se zvýšenou ostrahou, za tři měsíce ve věznici s ostrahou, za šest měsíců ve věznici se zvýšenou ostrahou.

5.1.2 Zavedení Evropských vězeňských pravidel

Evropská vězeňská pravidla (dále jen „EVP“) byla vyhlášena rezolucí Rady Evropy č.5 v roce 1973, poté byla přepracována a doporučením výboru ministrů Rady Evropy rezolucí č.87/3 v roce 1987 zavedena do nejširší platnosti ve všech zemích Evropské unie.⁶⁴ EVP mají povahu doporučení.

„Zásady a principy EVP jsou základní právní normou k zacházení s pachateli trestných činů ve vazbě a trestu v ČR.“ EVP zároveň určují nejjobecnější principy a přístupy pro zacházení s vězni v demokratických státech.⁶⁵

Pasáže (**účel EVP a základní principy EVP**) uvádím v doslovné citaci jako přílohu č. 3, protože jejich znění považuji za stěžejní při pochopení nového pojetí vězeňství, které mělo vliv i na reformu českého vězeňství.

„V EVP se klade obnovený důraz na zachování důstojnosti člověka, na závazek vězeňských správ jednat lidsky a prospěšně (to znamená ve prospěch znovuoobnovení sociálně odpovědného jednání vězněného), na význam role vězeňského personálu a na účinné moderní pojetí řízení věznic.“⁶⁶

„EVP obsahují 100 přesně definovaných pravidel, která řeší v úplném komplexu všechna práva a povinnosti vězňů, povinnosti vězeňských správ jednotlivých zemí vůči vězňům, formu a frekvenci státního dohledu nad výkonem trestu a dodržování lidských práv vězněných osob, pokud nejsou v přímém rozporu s účelem výkonu trestu.“ EVP se dále věnují ubytování vězňů, disciplíně a trestům, personálu věznice.⁶⁷

EVP jsou rozdělena do pěti částí:

- První část uvádí základní **principy EVP**.
- Druhá část se zabývá správou vězeňských zařízení.
- Třetí část se věnuje vězeňskému personálu (výběr, vzdělání, výcvik).
- Čtvrtá část definuje cíle výchovy vězňů a vězeňský režim.
- Pátá část vyjmenovává doplňující pravidla pro zvláštní kategorie vězňů.

„Prioritní je zásada, že uvěznění je z důvodu odnětí svobody již trestem samo o sobě, a proto by podmínky výkonu trestu či vazby neměly prohlubovat utrpení, s výjimkou zákonné segregace nebo udržení disciplíny.“

---

⁶⁴ Mezník, Jiří - Kalvodová, Věra. *Základy penologie*, str.25

⁶⁵ Černíková, V., Sedláček, V. *Základy penologie pro policisty* str. 76

⁶⁶ Černíková, V., Sedláček, V. *Základy penologie pro policisty* str. 34

⁶⁷ Mezník, Jiří - Kalvodová, Věra. *Základy penologie*, str. 26

Dále jsou zde obsaženy prvky zacházení s vězňými – výchova a vzdělávání, práce vězňů, tělesná výchova a odpočinek a příprava na propuštění.

„Evropská vězeňská pravidla jsou založena na vysokých morálních hodnotách, integrují obecné lidské hodnoty, lidskou důstojnost, etické, sociální cíle, vycházejí z humanistických evropských tradic.“⁶⁸

Ukládání trestu odnětí svobody musí mít svůj základ v Ústavě České republiky a v Listině základních práv a svobod, posléze je konkretizováno v zákonech a v dalších právních předpisech.⁶⁹

---

⁶⁸ *Mezník, Jiří - Kalvodová, Věra. Základy penologie, str. 27*

⁶⁹ *Černíková, V., Sedláček, V. Základy penologie pro policisty str. 84*

5.2 Dílčí závěr

Dnem 1. 1. 1990 vyhlásil nový prezident Václav Havel velmi širokou amnestii, po které zůstalo ve věznicích a NVÚ přibližně 6 000 vězňů z předchozího stavu 22 000 !!! I v průběhu amnestie pokračovalo šetření komisí ČNR, které se promítlo do prozatímní úpravy práv a povinností vězňů v ústavních rádech. Se zrušením trestu smrti byl zaveden doživotní trest. V reformním období provádělo kontrolní činnost ve vězeňství Ředitelství SNV a komise pro vězeňství ČNR. Dozorová činnost prokurátorů zanikla transformací prokuratury na státní zastupitelství.

V letech 1990 - 1991 probíhalo ve Sboru nápravné výchovy SNV ověřování odborné a morální způsobilosti na základě zákona č. 169/1990 Sb., kterého se zúčastnilo přibližně 5 500 příslušníků SNV, z nichž pouze 400 nevyhovělo požadavkům. V roce 1992 již byla zpracována nová koncepce českého vězeňství v duchu Evropských vězeňských pravidel, ale i vlastních humanistických tradic.

Zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží ČR byla k 1. lednu 1993 zřízena Vězeňská služba České republiky /VS ČR/, zbavená přímého vlivu politických stran, zbytečných militantních prvků, neúměrné centralizace a byrokracie. Současně s tímto krokem zcela zanikl Sbor nápravné výchovy a jeho příslušníci přešli k nové Vězeňské službě ČR, kde vznikly 3 skupiny zaměstnanců - vězeňská stráž */zajišťování výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody/*, justiční stráž */ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů i při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti/* a dále správní služba s civilními zaměstnanci. Odpovědnost za činnost VS ČR byla svěřena generálnímu řediteli, jenž byl jmenován ministrem spravedlnosti. Byly posíleny pravomoci ředitelů vazebních věznic a věznic, zejména v oblasti personální a ekonomické. V souladu s požadavky na dodržování základních lidských práv a občanských svobod byl vydán zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, který stanovil, že obvinění mohou být podrobeni jen těm omezením, která jsou nutná pro trestní řízení. K prohloubení humanizace a odborného zacházení s odsouzenými bylo změnou předešlého zákona upraveno pojmenování a členění zařízení pro výkon trestu na věznice s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou. O umístování odsouzených do jednotlivých typů věznic rozhoduje pouze soud, načež generální ředitelství Vězeňské služby ČR poté v rámci typu věznice určeného soudem umístí odsouzeného do konkrétní věznice v ČR. Odsouzení mladiství jsou zařazováni do zvlášť vyčleněných věznic, stejně jako

odsouzení se změněnou pracovní schopností, odsouzení muži starší 60 let a odsouzené ženy.

U věznic s dohledem, stejně jako u věznic s dozorem, nejsou použity speciální stavebně technické prostředky, ani ozbrojené stráže k zabránění útěku odsouzených. Dohledem a kontrolou odsouzených jsou pověřeni vychovatelé. Odsouzení se mohou pohybovat v prostorách věznice bez omezení, ložnice si mohou zamykat. Na pracovištích mimo věznici pracují odsouzení zpravidla bez přítomnosti příslušníků vězeňské stráže. Po pracovní době mohou nosit civilní oděv a navštěvovat s povolením ředitele v okolí věznice kulturní a sportovní akce samostatně nebo s doprovodem pracovníka vězeňské stráže.

Pro věznici s dozorem platí, že se odsouzení pohybují volně v prostoru věznice, ložnice si zamykají a po večerce se hlavní dveře ubytovny zamykají. Vlastní oděv mohou nosit jen v době návštěv, při sportu, bohoslužbách a společných akcích mimo věznici. Při akcích mimo věznici jsou v dohledu pracovníka vězeňské stráže.

Ve věznici s ostrahou se odsouzení pohybují pod dozorem příslušníků vězeňské stráže, výjimečně mají při práci povolený volný pohyb v prostoru věznice. Pracují ve věznici nebo na střežených pracovištích. Jen zcela výjimečně může být odsouzeným povoleno, aby se při plnění pracovních úkolů pohybovali mimo areál věznice.

Pro věznici se zvýšenou ostrahou platí, že se odsouzení pohybují ve věznici jen pod dozorem a jsou uzamykáni v celách. Pracují pouze na pracovištích ve věznici nebo v celách. Volný pohyb po věznici nemají ani při práci. Při organizovaných akcích mohou být v kulturních a společenských místnostech společně s jinými odsouzenými zařazenými v tomto typu věznice.

K systémové a tvůrčí aplikaci požadavků Evropských vězeňských pravidel na základě nových poznatků a zahraničních zkušeností byl vydán zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, avšak základní typy věznic se nezměnily. Vnitřní kontrolní činnost ve vězeňství se stala jedním z důležitých úkolů generálního ředitelství VS ČR a odboru generální inspekce ministerstva spravedlnosti. Dohled nad výkonem vazby a trestu začali vykonávat příslušní státní zástupci, poslanci a inspekční instituce při Radě Evropy a Organizaci spojených národů.

Závěr

Současný vězeňský systém v naší republice má bezpochyby svoje nedostatky a problémy. V poslední době se problematika vězeňství stává mnoho diskutovaným tématem. Než se ale dostanu k tomuto jádru, rád bych ve stručnosti shrnul některé skutečnosti týkající se vězeňství již v minulém století.

K zestátnění věznic, které do té doby podléhaly vrchnosti, stejně jako soudy, dochází až v 50. letech 19. století. Tím byla otevřena možnost k reformování vězeňského systému. Nařízením ministerstva státního a ministerstva práv z 25. října 1865 č. 109 ř. z. bylo vězeňství podřízeno ministerstvu spravedlnosti.

Dle rakouského trestního zákona z roku 1852 se rozlišovalo mezi trestem vězení, které bylo ukládáno za přečiny a přestupky, a trest žaláře, ukládaný za zločiny. Trest vězení se vykonával ve věznicích okresních soudů, trest žaláře do jednoho roku ve věznicích tzv. sborových soudů první instance (krajských, resp. Zemských soudů), a pokud trest žaláře přesahoval jeden rok, tak v samotných trestnicích. V Čechách byly tři trestnice mužské a jedna ženská. Trestanci byli diferencováni do tří tříd, které byly odstupňovány různými výhodami. Vzdělávání bylo povinné pro trestance, kteří neměli elementární vzdělání a nepřekročili určitý věk. Stravování bylo ve vlastní režii. Výtěžek práce vězňů připadal výhradně státu. Připisovala se jim však určitá částka - pensum, jejíž výše se řídila třídou, ve které byl trestanec zařazen, a zručností trestance. Polovinu tohoto nadvýdělků mohl trestanec užít sám pro sebe a druhá část se mu vyplácela při ukončení trestů. Poněkud zvláštním jevem je to, že určité výsady byly přiznávány vězňům politickým. Pro tyto vězně byla k dispozici plzeňská trestnice. Již v roce 1889 byla zřízena v trestnici pražské a mariborské zvláštní oddělení pro mladistvé, kteří měli povoleny i delší vycházky (u "normálních" trestanců to byla hodina denně).

Po vzniku samostatného Československa bylo po první světové válce vězeňství na úpadku. V roce 1921 se započalo s přípravou nových právních předpisů a byl rovněž připraven vzdělávací kurs pro dozorce. V roce 1918 měla republika sedm trestnic určených odpykání trestů delších než jeden rok a doživotních, státní polepšovnu "Komenského ústav v Košicích" pro chlapce odsouzené k polepšovací výchově nebo dodané tam pro mravní pochybení bez soudního rozsudku na žádost příslušného úřadu nebo rodiči, 36 věznic sborových soudů určených k odpykání trestů od jednoho měsíce

do jednoho roku a 388 věznic soudů okresních, určených k odpykání krátkých trestů přestupkových.

Všechny tyto ústavy byly zastaralé a zchátralé a také mnohé nevyhovovaly vězeňským potřebám. Od roku 1922 ovšem začala klesat zločinnost, a tak se vězeňskému systému ulevilo. Do 30. let došlo k velkému pokroku vězeňství a mohli jsme se v tomto ohledu rovnat i ostatním vyspělým státům.

Po druhé světové válce dochází ke stagnaci a zachovávají se staré úvahy o trestu jako represivním a nikoli nápravném prostředku.

Od roku 1989 prochází naše vězeňství etapou změn, které souvisí s přeměnou našeho totalitního státu v demokratický a právní. S tímto přístupem souvisí i nově pojímané chápání trestu, který nemá být odplatou, ale má mít svoji regulativní povahu a má se zabývat osobou pachatele a jeho chováním, které se projeví po opětovném propuštění na svobodu. Je nutné zaujmout nové pojetí trestní politiky ve vztahu k deliktu a trestu za něj.

Náš současný vězeňský systém rozlišuje čtyři typy věznic:

1. s dohledem

2. s dozorem

3. s ostrahou

4. se zvýšenou ostrahou.

Tyto jednotlivé typy se od sebe odlišují v několika bodech, které bych zde nyní shrnul:

Pro věznic s **dohledem** platí, že zde nejsou, stejně jako u věznic s dozorem, použity speciální stavebně technické prostředky, ani ozbrojené stráže k zabránění útěku odsouzených. Vychovatelé jsou pověřeni dohledem a kontrolou. Ve věznicích s ostrahou zde působí i dozorcí. Odsouzení se mohou pohybovat v prostorách věznice bez omezení, ložnice si mohou zamykat. Na pracovištích mimo věznic pracují odsouzení zpravidla bez dozoru příslušníků vězeňské stráže. Po pracovní době mohou nosit civilní oděv a navštěvovat s povolením ředitele v okolí věznice kulturní a sportovní akce samostatně nebo s doprovodem pracovníka vězeňské stráže.

Pro věznic s **dozorem** platí, že se odsouzení pohybují volně v prostoru věznice, ložnice si zamykají a po večerce se hlavní dveře ubytovny zamykají. Vlastní oděv mohou nosit jen v době návštěv, při sportu, bohoslužbách a společných akcích mimo věznic. Při akcích mimo věznic jsou v dohledu pracovníka vězeňské stráže.

Pro věznic s **ostrahou** platí, že se odsouzení ve věznicí pohybují pod dozorem pracovníků vězeňské stráže, výjimečně mají při práci povolený volný pohyb v prostoru

věznice. Hlavní dveře ubytovny jsou uzamykány. Pracují ve věznici nebo na střežených pracovištích. Jen zcela výjimečně může být odsouzeným povoleno, aby se při plnění pracovních úkolů pohybovali mimo areál věznice.

Pro věznici se **zvýšenou ostrahou** platí, že se odsouzení pohybují ve věznici pod dozorem. Zpravidla jsou uzamykáni v celách. Pracují pouze na pracovištích ve věznici nebo v celách. Volný pohyb po věznici nemají ani při práci. Při organizovaných akcích mohou být v kulturních a společenských místnostech společně s jinými odsouzenými zařazenými v tomto typu věznice.

U mladistvých se setkáváme se stejným rozdělením věznic do výše uvedených typů. Zacházení s mladistvými se ovšem liší od zacházení s dospělými. U mladistvých jde o to, aby pochopili nutnost, že vlastní životní situace musí řešit aktivně a sami. Bere se též ohled na zvláštnosti věkové a zájmové. Je zde i snaha o spolupráci s rodiči nebo zákonnými zástupci mladistvých, zprávy o jejich chování poskytují a s rodiči se radí i bez vědomí a souhlasu mladistvého. Mladiství se v jednotlivých typech věznice rozdělují na základě komplexní zprávy o odsouzeném, resocializačních programů, jednání a chování. Při této vnitřní diferenciaci se přihlíží ke zvláštnostem výkonu trestu u mladistvých s psychopatickou strukturou osobnosti, drogově závislých a mladistvých s duševní poruchou.

Pouze soud rozhoduje do jakého typu věznice má být odsouzený zařazen. Do jednotlivých věznic na celém území ČR pak umísťuje odsouzené generální ředitelství Vězeňské služby ČR, při čemž bere ohled na místo sociální vazby odsouzeného a snaží se ho umístit do věznice v blízkosti bydliště. Zvláště se umísťují odsouzení se změněnou pracovní schopností, odsouzení muži starší 60 let a odsouzené ženy.

Současné vězeňství se potýká s mnohými problémy, mezi ty hlavní lze jmenovat:

1. Změna vězeňské populace, kdy narůstá počet recidivistů, mladších kriminálně narušených lidí s výraznějšími dispozicemi pro agresivní řešení konfliktních situací, jejichž taktikou je postupné prosazování dalších neoprávněných výhod. Zvyšuje se podíl osob závislých na toxických látkách, s psychopatickou strukturou osobnosti a sexuálních deviantů. Proto bylo vytvořeno specializované oddělení pro diferencovaný výkon trestu odnětí svobody odsouzených s psychopatickou strukturou osobnosti a odsouzených toxikomanů v NVÚ Plzeň.

2. Profesionální selhávání příslušníků vězeňské služby.

3. Nevyhovující prostorové podmínky. Počet vězňů neustále stoupá a tím se zvyšuje i potřeba nárůstu kapacit vězení.

4. Nezaměstnanost odsouzených způsobuje nejen finanční tíseň, ale prodlužuje i volný čas, který odsouzení tráví na ubytovnách. Dochází tím k tzv. "ponorkovému efektu".

5. Dlouhé vazební lhůty vedou u obviněných k psychické nejistotě, agresivním tendencím v důsledku dlouhého čekání a dalším negativním jevům jen v omezené míře ovlivnitelným úpravou režimu ve vazbě a tzv. volných vazeb. Enormně dlouhé je nejen vazební vyšetřování, ale i vazební řízení soudní, což často způsobuje stresové situace, psychické zhroucení pro mnohoměsíční délku vazebního řízení před vlastním odsouzením. Je zde snaha vytvořit další humánnější podmínky jako estetičtější a hygieničtější stravování, užívání vlastního oblečení, využití vlastních elektrospotřebičů, umožnění sportovně rekreativního charakteru vycházek, rozšíření nabídky kulturních a církevních akcí, zvýšení nabídky pracovních příležitostí, rozšíření vybavenosti cel. Přednost je věnována vytvoření podmínek pro mladistvé, ženy a cizince, kteří byli obviněni a jsou ve výkonu vazby.

Náš vězeňský systém byl v posledních čtyřiceti letech reprezentantem ideologie i praktik vládnoucí moci. Nezůstal nedotčen ani vězeňský personál. Nyní po vytvoření demokratického státu a po odtabuizování vězeňství se vynořuje přání, aby vězeňství bylo účinné a plnilo požadované sociální služby. Tato reforma vězeňského systému bude trvat určitě dlouhou dobu a bude vyžadovat trpělivost celé společnosti.

Uvedl jsem historický exkurz právních úprav trestů od roku 1848 až po současnou aktuální právní úpravu. Domnívám se, že problematika trestněprávní politiky státu v souvislosti s principem trestání je stále aktuální.

Důležité je i zjištění, na jakých principech byla vytvořena trestní politika a zda ta současná splňuje požadavky na moderní a demokratický právní systém. Je také na místě zaobírat se otázkou, zda je dostačující – či lze li vůbec pouze dokonalým zákonem účelně bojovat proti kriminalitě.

Ve své práci jsem dospěl k závěru, že funkce trestu se z pohledu historie měnila. Ještě v roce 1848 se trest využíval jen jako forma odplaty za spáchaný protiprávní čin. V průběhu dalších let se jeho funkce měnila, tresty se (s výjimkou let 1939 – 1945) postupně humanizovali a jeho jediným cílem už nebylo způsobit pachateli újmu jako odplatu za to, co spáchal. Dnešní podoba trestu nabývá charakter výchovný a preventivní, což já osobně kvituji a pokládám za pozitivní jev.

Resumé

Bakalářská práce „ Historie penitenciaristiky v rámci trestní politiky “ popisuje vývojové etapy vězeňství a trestní politiky na našem území od roku 1848 do současnosti. Jedná se o dobu, která obsahuje Rakousko-Uherskou monarchii, kdy i na území Čech, Moravy a Slezska, došlo v roce 1850 k zestátnění vězeňství, stejně jako soudů, v souvislosti se zrušením patrimoniální správy. Tímto krokem se otevřela možnost k reformování vězeňského systému. Do té doby věznice, stejně jako soudy podléhaly vrchnosti. Je faktem, že v tomto období se vězeňství a trestní politika odlišovaly od předcházejících staletí v několika podstatných jevech směrem k humanizaci.

S rozpadem monarchie v roce 1918 přešel vězeňský systém na nově vzniklou Československou republiku, kdy důsledkem války narostla zločinnost, poklesla vězeňská kázeň a bylo jasné, že tento stav je neudržitelný. Navíc celkové situaci neprospělo ani to, že bylo nutno odeslat cizí trestance i vězeňské zaměstnance do jejich příslušných států. V roce 1921 se začala postupně měnit úprava všech tehdejších předpisů, byl připraven vzdělávací kurs pro dozorce, kteří do té doby byli přijímáni bez jakéhokoliv odborného vzdělání.

Následující období druhé světové války bylo velmi těžké a tragické a rozhodně nelze mluvit o žádném přínosu, ať už pro systém vězeňský, nebo jakýkoliv jiný.

Dobu následující po válce, zejména pak od roku 1948 lze charakterizovat zejména tím, že trestní politika spolu s vězeňskými zařízeními sloužily také jako nástroj politické moci.

Stav po společenských změnách v roce 1989 lze z hlediska vězeňského systému a trestní politiky přirovnat k období po rozpadu monarchie, oproti tomu však demokratické změny v naší společnosti po roce 1989 požadovaly potřebu zásadních změn ve vězeňství. Výzkumnou skupinou penitenciárních pracovníků byla provedena analýza a komparace vězeňství z pohledu realizované úrovně dle Standardních minimálních pravidel, Evropských vězeňských pravidel, Listiny základních práv a svobod a v neposlední řadě na základě analýzy vězeňských systémů a zkušeností vyspělých států s dlouhodobou tradicí demokracie.

Zjištěné nedostatky potom byly a jsou výchozím bodem pro formování úkolů a etap rozvoje vězeňství v ČR

Anotace

Bakalářská práce „Historie penitenciaristiky v rámci trestní politiky“ popisuje vývojové etapy vězeňství na našem území od vlády Marie Terezie a shrnuje základní informace o současném vězeňství v ČR.

Annotation

The bachelor thesis "History of penitentiary within the framework of criminal polics" describes development stages of prison system in our area since the reign of Maria Theresa, and summarizes facts about current Czech prison system.

Klíčová slova

Vězení, výkon trestu, výchova, vězeň, vězeňství, vězeňská služba, soudnictví, trestní zákon, spravedlnost, O.Beccaria, nápravná zařízení.

Keywords

Prison, execution of a punishment, education, prisoner, execution of confinement, prison system, judiciary, criminal law, justice, O. Beccaria, reformatory prison, European prison rules, criminal politics.

Seznam použité literatury

právní předpisy, zákony, vyhlášky

- Dekret prezidenta republiky č. 112/1945, o správě soudních věznic a trestních ústavů
- Dekret prezidenta republiky č. 17/1945, o Národním soudu
- Evropská vězeňská pravidla, příloha časopisu České vězeňství, č. 1/2006, ISSN 1213-9297
- Vládní nařízení 218/1939 Sb., o správě soudních věznic a trestních ústavů
- Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., řád výkonu trestu odnětí svobody
- Vyhláška ministra vnitra č. 30/1945, o platnosti ústav, dekretu presidenta o obnovení právního pořádku
- Zákon č. 1/1920 Sb., kterým se mění některá ustanovení řádu z 23.5.1873 č. 119/1873 ř.z.
- Zákon č. 117/1985 ř.z., trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích
- Zákon č. 123/1931 Sb., o státním vězení
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
- Zákon č. 232/1948 Sb., o státním soudu
- Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví
- Zákon č. 40/2009 Sb, trestní zákoník
- Zákon č. 51/1923 Sb., o státním soudě
- Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní ČR
- Zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
- Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon
- Zákon č. 87/1950 Sb., trestním řízení soudním (trestní řád)
- Zákon č. 89/1885 ř. z., o tom, kdo v donucovacích pracovních nebo polepšovacích ústavech může býti držen

knihy, syntetické práce a monografie

- Baratta, A. Sociologie trestního práva. Přeložil Pavel Hungr. Brno : Masarykova univerzita, 1995,
- Beccaria, C. O zločinech a trestech. Přeložil Josef Sládeček. Praha : J. Otta, 1893,
- Černíková, V., Sedláček, V. Základy penologie pro policisty. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002. ISBN 80-7251-104-1.
- Foucault, M. Dohlížet a trestat. Praha: Dauphin, 2000, ISBN 80-86019-96-9
- Gebhart, J., Kuklík, J. *Dramatické i všední dny Protektorátu*. Praha ; Litomyšl : Paseka, 1996. ISBN 80-7185-626-6.
- Incardi, J., A. Trestní spravedlnost. Praha. Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85605-30-9
- Jůzl, M., Olejníček, A. Penologie a penitenciární pedagogika, Brno: IMS, 2004
- Jůzl, M. Základy penologie a penitenciární pedagogiky Brno: IMS Brno, 2004
- Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7367-383-3
- Kuchta, J. Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha : C.H.Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4
- Lata, J. Účel trestu a jeho spravedlivost. Trestní právo, 2001 ISBN: 80-86920-24-0
- Mezník, J. - Kalvodová, V. Základy penologie. Vyd. 1. Brno : Masarykova univerzita, 1995. 75 s. ISBN 80-210-1248
- Pacner, K. *Osudové okamžiky Československa*, vyd. Albatros 2001, ISBN: 80-85821-46-X
- Schelle, K., Tauchen, J., Horáková, M., Salák, P. Protektorát Čechy a Morava – jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin. Brno, 2010. ISBN 978-80-904522-0-6
- Schelleová, I. - Stavínohová, J. Organizace soudnictví, notářství a advokacie. I. díl. Brno., Masarykova univerzita 1993. ISBN 80-210-0731-1
- Sochůrek, J. Penologie I-III. Liberec, Technická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7372-203-6, ISBN 978-80-7372-204-3, ISBN 978-80-7372-205-0
- Uhlík, J. - Historie věznění a vězeňství v Čechách, IVVS ČR 2006

- Vlček, E., Dějiny trestního práva v Českých zemích a v Československu. Brno : Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-4056-4

Časopisecké články

- České vězeňství, č. 2-3/1999 Tiskárna VV Praha Pankrác, 1999

Internet

- <http://trestni.juristic.cz>
- <http://www.totalita.cz>
- <http://www.ustrcr.cz/>
- www.vscr.cz